

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

*Методичні рекомендації для слухачів
дистанційного курсу*

**“МІКРОЕКОНОМІКА ДЛЯ АНАЛІЗУ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ”**

КИЇВ – 2004

УДК 330.101.542:338.2

Рекомендовано до друку Вченою радою Української Академії державного управління при Президентові України (протокол № 87/7 від 2 липня 2003 р.).

ISBN

Методичні рекомендації для слухачів дистанційного курсу навчальної дисципліни **“Мікроекономіка для аналізу державної політики”** / Укладачі: Кілієвич О.І., Мертенс О.В., Калашнікова С.А., Кудрявцева С.П., Колос В.В., – К.: Міленіум, 2004. – 75 с.

Р е ц е н з е н т и:

Луніна І.О. – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, зав відділу фінансового та бюджетного прогнозування Інституту економічного прогнозування НАН України.

Іваницька О.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічної теорії та історії економіки Національної академії державного управління при президентові України.

Автори висловлюють щире подяку за підготовку до видання методичних рекомендацій Власовій Ларисі Вікторівні.

УДК 330.101.542:338.2

ISBN

© Національна академія державного управління при Президентові України, 2004

© Кілієвич О.І., Мертенс О.В., Калашнікова С.А., Кудрявцева С.П., Колос В.В., 2004

ВСТУП

Актуальність курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики” диктується тим, що в умовах реформування економіки України в сучасному глобалізованому економічному і суспільному житті чітко мають бути окреслені та науково обґрунтовані контури і пріоритети нової економічної політики підприємств, спрямованої на забезпечення економічного зростання країни. Передусім, сьгоднішні розробки мікроекономічного рівня повинні здійснюватися на базі вивчення та узагальнення фундаментальних надбань світової економічної науки.

Україна поринула у нові економічні відносини, не вирішивши, здавалося б, найголовнішого і найпростішого завдання - підготувати людей, ознайомити їх з основами ринкових відносин. Проте, жити в ринку доводиться і тим, хто схильний до підприємницької діяльності й на свій страх і ризик намагається організувати якусь справу, і домогосподаркам, і вчителям, і лікарям, артистам, які на перший погляд, здавалося б, безпосередньо економічно з ринком не зв'язані. Але це не так. Ринок вимагає від усіх нового рівня знань. Перехід на початку 90-х років до нової моделі господарювання, адекватної ринковій економіці, становлення та розвиток підприємництва на основі самостійної ініціативи та трансформації державної власності в інші форми, визначення конституційних основ незалежної Української держави суттєво позначилися на всіх напрямках розвитку нашого суспільства: політичному, економічному, культурному, освітньому.

Ефективність будь-якої діяльності великою мірою залежить від раціонального управління. В усі часи особливо високо цінувалися люди, що мали управлінський, організаторський талант. Володіння функціями діагностування, керівництва, аналізу і коригування процесом діяльності - визначальна умова високопрофесійного управління. Він потрібен в будь-якій сфері суспільного життя та виробництва: для управління організацією, у сфері побуту, управління трудовим, промисловим, сільсько-господарським колективом і т. п. З розвитком виробництва потреба в управлінських кадрах різко зростає. Отже, суспільство не може покладатися тільки на очікування самородків. Виникла необхідність в досить масовій появі високопрофесійних управлінців. Без глибокого знання ринкової економіки не можна розібратись у хитросплетіннях економічного життя, підприємницької діяльності. Без знання основ діяльності бірж і банків, форм економічних відносин дуже непросто пристосуватись до ринкових умов життя.

Базовими знаннями, які є необхідними для успішного вивчення курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики” є знання з наступних суміжних дисциплін:

- економічної теорії;
- аналізу державної політики;
- вищої математики (функції та графіки, лінійна алгебра, основи диференційного обчислення);
- економетрики та статистики.

ЦІЛІ КУРСУ

У процесі вивчення курсу передбачається досягти наступних цілей:

- **одержати** інструментарій мікроекономічної теорії для аналізу державної політики;
- **навчитися** визначати і аналізувати індивідуальні раціональні рішення домашніх господарств і фірм та колективні рішення у державному секторі щодо виробництва і споживання товарів та послуг; орієнтуватись у застосуванні інструментарію мікроекономічної теорії при аналізі державної політики;
- **здобути** навички вибору і прийняття оптимальних рішень щодо застосування різних інструментів державної політики на ринках благ індивідуального і колективного споживання;
- **засвоїти** основні підходи до оцінювання мікроекономічних наслідків здійснення заходів державної політики.

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

У результаті вивчення курсу слухачі повинні:

- **отримати** базові знання у сфері мікроекономічного аналізу з акцентом на можливості застосування для аналізу державної політики; концептуальні основи в сфері мікроекономічного аналізу в державному управлінні у сучасних умовах.
- **вміти** аналізувати мікроекономічні процеси й давати оцінку державного регулювання цими процесами.

НАВЧАЛЬНА СТРАТЕГІЯ КУРСУ

Навчальна стратегія курсу ґрунтується на евристичному та діяльнісному підходах і спрямована на формування нових знань та їх практичне застосування.

Стратегія оволодіння і застосування у практичній роботі матеріалу курсу базується на поєднанні аудиторної та самостійної навчально-пізнавальної роботи слухачів, що здійснюється у дистанційному режимі при постійній консультаційній допомозі з боку викладача викладача.

Навчальна стратегія курсу забезпечує динамічне поєднання і практичну реалізацію системно-нормативного, структурно-функціонального, комунікативно-діяльнісного підходів до опрацювання матеріалу курсу до навчальних потреб слухачів.

Досягнення навчальних цілей здійснюється шляхом:

- *проведення очних занять* (вступної лекції, вступного тесту, семінарського заняття під час установчої сесії; підсумкового контролю у формі письмової контрольної роботи на екзаменаційній сесії);
- *самостійного вивчення* навчального матеріалу;
- *проведення практичних занять* шляхом виконання практичних завдань;
- *проведення поточного тестування*;
- *самостійного виконання* додаткових практичних завдань, тестів для самоконтролю та ситуаційних вправ;
- *проведення семінарських занять* на основі аналізу ситуаційних вправ.

ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ

Основними елементами дистанційного курсу є:

- електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”;
- опорний конспект дистанційного курсу;
- методичні рекомендації для слухачів дистанційного курсу;
- компакт-диск до дистанційного курсу.

Тематичним планом курсу передбачено:

- виконання слухачами двох поточних тестів;
- виконання практичних завдань до кожного розділу;
- проведення семінарських занять (розділи 7, 10);
- написання есе на тему “Державна установа як економічний агент”;
- виконання письмової контрольної роботи (підсумковий очний контроль).

Поточні тести слугують оцінюванню засвоєння знань слухачів.

Практичні завдання слугують поповненню і закріпленню теоретичних знань і здобуття практичних навичок слухачами.

Семінарські заняття розвивають навички критичного та творчого мислення, уміння коректного використання опанованого понятійного апарату у процесі виконання ситуаційних вправ.

Написання есе слугує формуванню у слухачів системного мислення та комплексного використання отриманих знань, вмінь і навичок у своїй професійній діяльності.

Письмова контрольна робота слугує визначенню кінцевого рівня знань і вмінь слухачів.

ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Навчальні результати слухачів у межах курсу оцінюються на основі:

- поточного тестування;
- виконання практичних завдань;
- учась у семінарських заняттях;
- написання есе;
- підсумкового очного контролю у формі письмової контрольної роботи.

Розподіл балів за розділами*:

Вид	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	13	Всього
Тест	4			4									8
Практичні завдання		4	3		4	4	5		3		4		26
Семінарське заняття							4			4			8
Есе							8						8
Письмова контрольна робота (підсумковий контроль)													50

Максимальна кількість балів за вивчення всього курсу – 100.

Мінімальна позитивна оцінка – 51 бал.

* Розділ 12 призначається для додаткового (самостійного) вивчення.

ПРОГРАМА КУРСУ

ЧАСТИНА I. ВСТУП ДО МІКРОЕКОНОМІКИ

РОЗДІЛ 1. Економічна теорія і державна політика.

- 1.1. Основні поняття: блага і учасники, потреби і можливості.
- 1.2. Базові концепції: альтернативна вартість і ефективність.
- 1.3. Предмет мікроекономічної теорії.
- 1.4. Принципи аналізу рішень учасниками економічного процесу.
- 1.5. Використання економічних моделей в аналізі рішень.
- 1.6. Влада і ринок; мікроекономічний аналіз і державна політика.
- 1.7. Інституційні аспекти мікроекономічного аналізу; особливості застосування мікроекономічного аналізу в перехідній економіці.

РОЗДІЛ 2. Ринок: аналіз попиту і пропозиції.

- 2.1. Попит і обсяг попиту. Закон попиту.
- 2.2. Пропозиція і обсяг пропозиції.
- 2.3. Модель попиту та пропозиції. Ринкова рівновага.
- 2.4. Аналіз змін стану рівноваги методом порівняльної статистики.
- 2.5. Еластичність попиту.
- 2.6. Еластичність пропозиції.
- 2.7. Застосування моделі попиту і пропозиції та концепції еластичності в аналізі політики.

ЧАСТИНА II. МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ ВИБІР І ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНКУРЕНТНИХ РИНКІВ

РОЗДІЛ 3. Поведінка домогосподарства.

- 3.1. Раціональна поведінка та теорія корисності.
- 3.2. Бюджетне обмеження і рівновага споживача.
- 3.3. Аналіз зміни цін і доходу.
- 3.4. Індивідуальний і ринковий попит.
- 3.5. Надлишок споживача.
- 3.6. Пропозиція праці.
- 3.7. Між часовий вибір і пропозиція заощаджень.
- 3.8. Рішення за умов ризику.

РОЗДІЛ 4. Виробництво і витрати

- 4.1. Фірма в ринковій економіці.
- 4.2. Ключові моменти аналізу поведінки фірми.
- 4.3. Виробництво і виробничі функції.
- 4.4. Заміщення факторів виробництва. Ефект масштабу.
- 4.5. Вартість виробництва і функції вартості. Мінімізація вартості.
- 4.6. Вартість у короткостроковому періоді.
- 4.7. Вартість у довгостроковому періоді.

РОЗДІЛ 5. Поведінка фірми на конкурентному ринку

- 5.1. Поняття структури ринку. Умови повної конкуренції.
- 5.2. Попит на продукцію конкурентної фірми. Ціна і виручка.
- 5.3. Максимізація прибутку фірми.
- 5.4. Короткострокова пропозиція конкурентної фірми та ринкова пропозиція.
- 5.5. Надлишок виробника.
- 5.6. Довгострокова конкурентна пропозиція і рівновага.
- 5.7. Фірми і державні установи.

РОЗДІЛ 6. Конкурентні ринки факторів та їх регулювання

- 6.1. Ринки факторів виробництва в економічній теорії.
- 6.2. Ринки праці.
- 6.3. Ринки землі.
- 6.4. Ринки капіталу.
- 6.5. Сучасна фінансова теорія та практика функціонування фінансових ринків.

РОЗДІЛ 7. Концепція ефективності і державна політика на конкурентних ринках

- 7.1. Концепція економічної ефективності.
- 7.2. Ефективність часткової рівноваги.
- 7.3. Загальна рівновага і ефективність конкурентного ринку.
- 7.4. Регулювання цін.
- 7.5. Вплив податків на стан ринкової рівноваги.

ЧАСТИНА III. Застосування мікроекономіки для аналізу державної політики

РОЗДІЛ 8. Аналіз політики: підстави для державного втручання з огляду на ефективність

- 8.1. Основні поняття аналізу політики.
- 8.2. Застосування мікроекономіки в аналізі державної політики; оцінювання варіантів політики.
- 8.3. Аналіз витрат і вигід як метод оцінювання ефективності політики.
- 8.4. Ключові проблеми практичного застосування аналізу вигід і витрат.
- 8.5. Кількісне оцінювання вигід і витрат.
- 8.6. Співставлення вигід і витрат у часі; фактор ризику.
- 8.7. Можливість і необхідність використання аналізу вигід і витрат.
- 8.8. Приклади застосування аналізу вигід і витрат.
- 8.9. Ситуації неспроможності ринку і державне втручання.

РОЗДІЛ 9. Ринкова влада і типи ринкових структур

- 9.1. Ринкова влада, монополія і монопсонія.
- 9.2. Попит на продукцію монополіста і максимізація прибутку.
- 9.3. Монопольне ціноутворення.
- 9.4. Монополістична конкуренція.
- 9.5. Основні моделі олігополії.
- 9.6. Теорія ігор як інструмент аналізу олігопольної поведінки.

РОЗДІЛ 10. Антимонопольна політика та регулювання природних монополій

- 10.1. Підстави для антимонопольної політики.
- 10.2. Ідентифікація монопольних ринків.
- 10.3. Цілі та інструменти державного втручання на монополізованих ринках.
- 10.4. Антимонопольне законодавство.
- 10.5. Економічна сутність природної монополії.
- 10.6. Цінове регулювання природної монополії.
- 10.7. Альтернативи політики щодо природних монополій.
- 10.8. Захист конкуренції і міжнародна торгівля.

РОЗДІЛ 11. Зовнішні ефекти, суспільні блага і суспільний вибір

- 11.1. Позитивні і негативні зовнішні ефекти.
- 11.2. Інтерналізація зовнішніх ефектів: корегуючі податки і субсидії.
- 11.3. Зовнішні ефекти і права власності; теорема Коуза.
- 11.4. Чисті суспільні, приватні та змішані блага.
- 11.5. Ринковий попит на суспільні блага; проблема “зайців”.
- 11.6. Ефективний обсяг виробництва та пропозиція суспільних благ через політичні інститути.
- 11.7. Теорія суспільного вибору.
- 11.8. Механізми вироблення колективних рішень.
- 11.9. Економічна теорія бюрократії.
- 11.10. Неспроможність ринку і неспроможність.

РОЗДІЛ 12. Економіка інформації (для додаткового вивчення)

- 12.1. Проблема неповної інформації.
- 12.2. Поведінка економічних агентів в умовах ризику.
- 12.3. Асиметрична інформація.
- 12.4. Замовник – агент і неповні контракти.

РОЗДІЛ 13. Розподіл доходів, бідність і соціальна політика

- 13.1. Індивідуальний і суспільний добробут.
- 13.2. Проблеми розподілу доходів.
- 13.3. Вимірювання бідності і нерівності.
- 13.4. Концепції справедливості; соціальний вибір.
- 13.5. Вибір між ефективністю і справедливістю; ефективність і принцип компенсації.
- 13.6. Механізми перерозподілу доходів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ

<i>Кількість годин – 162 3 них 72 год. – самостійна робота</i>	<i>Викл-ня теорії, лекції, год.</i>	<i>Практ. зан-тя, год.</i>	<i>Семінар. зан-тя, год.</i>	<i>Тести, год.</i>	<i>Всього, год.</i>
Частина I. Вступ до мікроекономіки					
<i>Розділ 1. Економічна теорія і державна політика</i>	4		1	1	6
<i>Розділ 2. Ринок: аналіз попиту і пропозиції.</i>	2	2		1	5
Частина II. Мікроекономічний вибір і ефективність конкурентних ринків					
<i>Розділ 3. Поведінка домогосподарства</i>	2	2			4
<i>Розділ 4. Виробництво і витрати</i>	2	2			4
<i>Розділ 5. Поведінка фірми на конкурентному ринку</i>	2	2			4
<i>Розділ 6. Конкурентні ринки факторів та їх регулювання</i>	2	2			4
<i>Розділ 7. Концепція ефективності і державна політика на конкурентних ринках</i>	2	2	2	1	7
Частина III. Застосування мікроекономіки для аналізу державної політики					
<i>Розділ 8. Аналіз політики: підстави для державного втручання з огляду на ефективність</i>	2	2			4
<i>Розділ 9. Ринкова влада і типи ринкових структур</i>	2	2			4
<i>Розділ 10. Антимонопольна політика та регулювання природних монополій</i>	2	2	2		6
<i>Розділ 11. Зовнішні ефекти, суспільні блага і суспільний вибір</i>	2	2			4
<i>Розділ 12. Економіка інформації</i>	для самостійного вивчення				
<i>Розділ 13. Розподіл доходів, бідність і соціальна політика</i>	2	2			4
Підсумковий контроль				4	4
<i>Всього, год.</i>	26	22	5	7	60

ГРАФІК НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

<i>Вид навчальної діяльності</i>	<i>Назва</i>	<i>Термін проведення, тиждень</i>	<i>Максимальна оцінка</i>
Частина I. Вступ до мікроекономіки			
Розділ 1. Економічна теорія і державна політика			
Лекція	Економічна теорія і державна політика	Очна сесія	-
Практичне заняття	Вступний тест	Очна сесія	-
Семінарське заняття	Вступ до мікроекономіки	Очна сесія	-
Розділ 2. Ринок: аналіз попиту і пропозиції.			
Вивчення теоретичного матеріалу	Розділ 2	1	
Практичне заняття	Завдання до розділу 2	2	4
Поточний контроль	Тест до розділів 1-2	3	4
Частина II. Мікроекономічний вибір і ефективність конкурентних ринків			
Розділ 3. Поведінка домогосподарства			
Вивчення теоретичного матеріалу	Розділ 3	4	
Розділ 4. Виробництво і витрати			
Вивчення теоретичного матеріалу	Розділ 4	4	
Практичне заняття	Завдання до розділів 3- 4	5	3
Розділ 5. Поведінка фірми на конкурентному ринку			
Вивчення теоретичного матеріалу	Розділ 5	6	
Розділ 6. Конкурентні ринки факторів та їх регулювання			
Вивчення теоретичного матеріалу	Розділ 6	6	
Практичне заняття	Завдання до розділів 5- 6	7	4
Розділ 7. Концепція ефективності і державна політика на конкурентних ринках			
Семінарське заняття	Аналіз ситуаційної справи	8	4
Вивчення теоретичного матеріалу	Розділ 7	9	
Практичне заняття	Завдання до розділу 7	10	4
Поточний контроль	Тест до частини II	11	4

<i>Вид навчальної діяльності</i>	<i>Назва</i>	<i>Термін проведення, тиждень</i>	<i>Максимальна оцінка</i>
Частина III. Застосування мікроекономіки для аналізу державної політики			
Розділ 8. Аналіз політики: підстави для державного втручання з огляду на ефективність			
Вивчення теоретичного матеріалу	Розділ 8	12	
Практичне заняття	Завдання до розділу 8	13	5
Розділ 9. Ринкова влада і типи ринкових структур			
Вивчення теоретичного матеріалу	Розділ 9	14	
Розділ 10. Антимонопольна політика та регулювання природних монополій			
Вивчення теоретичного матеріалу	Розділ 10	15	
Практичне заняття	Завдання до розділів 9-10	16	3
Семінарське заняття	Аналіз ситуаційної вправи	17	4
Розділ 11. Зовнішні ефекти, суспільні блага і суспільний вибір			
Вивчення теоретичного матеріалу	Розділ 11	18	
Розділ 12. Економіка інформації – для самостійної роботи			
Розділ 13. Розподіл доходів, бідність і соціальна політика			
Вивчення теоретичного матеріалу	Розділ 13	19	
Практичне заняття	Завдання до розділів 11, 13	20	3
Підсумковий контроль (письмова контрольна робота)		очна сесія	50

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО КУРСУ

З метою забезпечення успішності та ефективності засвоєння навчального матеріалу кожного розділу слухачам рекомендується:

- вивчення розділу починати з уважного ознайомлення з методичними рекомендаціями до нього;
- повторити поняття та концепції, на яких базується матеріал розділу;
- виконати тест для самоконтролю;
- уважно прочитати вступ до розділу, де зазначені логічні зв'язки з попереднім матеріалом;
- ознайомитися з навчальним матеріалом розділу;
- відповісти на контрольні запитання до розділу;
- виконати обов'язкові практичні завдання до розділу;
- за бажанням виконати додаткові практичні завдання;
- повторно виконати тест для самоконтролю;
- виконати поточний тест (якщо такий передбачено);
- завершуючи вивчення розділу, з метою встановлення зв'язків з наступними розділами звернути увагу на перелік понять і концепцій з даного розділу, що використовуватимуться у наступних розділах;
- підготуватися та взяти участь у семінарському занятті (якщо таке передбачено).

З метою забезпечення ефективного виконання практичних завдань слухачам рекомендується:

- виконувати завдання у індивідуальному робочому зошиті;
- відповіді до завдань розміщувати у відповідних шаблонах, що надаються до кожного розділу.

*Відповіді до виконаних завдання розміщувати у файлі з ім'ям латинськими літерами)
<прізвище>_rozdil_n.*

З метою забезпечення ефективного написання есе слухачам рекомендується:

- уважно ознайомитися з Додатками 1 та 2;
- погодити тему есе з викладачем;
- дотримуватися вимог, викладених у Додатку 1;
- написання есе розпочати одразу після вивчення розділу 5;
- при необхідності звертатися за консультацією до викладача.

З метою забезпечення результативної участі у семінарських заняттях слухачам рекомендується:

- уважно ознайомитися з описом відповідної ситуаційної вправи;
- підготувати короткі та аргументовані відповіді на запитання до вправи;
- під час проведення заняття уважно слідкувати за ходом обговорення та брати активну участь.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО РОЗДІЛІВ КУРСУ

ЧАСТИНА 1. ВСТУП ДО МІКРОЕКОНОМІКИ

РОЗДІЛ 1. Економічна теорія і державна політика

Мета розділу: отримати загальне уявлення про структуру курсу, предмет і методологію сучасного мікроекономічного аналізу, його застосування для потреб аналізу державної політики.

Навчальні цілі:

- визначити предмет мікроекономічної теорії;
- засвоїти базові поняття мікроекономічної теорії (блага, учасники, потреби, можливості);
- засвоїти основні концепції – рідкісність ресурсів, альтернативна вартість, ефективність;
- засвоїти принципи економічного аналізу як основу методології мікроекономіки;
- пояснити, що економічні моделі є інструментарій аналізу мікроекономічних процесів;
- визначити місце державної влади в економічній системі;
- проаналізувати підстави для державного втручання в роботу ринків;
- визначити особливості застосування мікроекономічного аналізу для умов перехідної економіки.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 1.
2. Опорний конспект дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 1.
3. Мікроекономіка і макроекономіка / С. Будаговська, О. Кілієвич та ін. Підручник для підготовки магістрів державного управління за ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – 518 с. – Ч.1, розділ 1.
4. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка.– К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. – Ч. 1.
5. Семюелсон П., Нордгауз В. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – Розділи 1-3.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Мэнкью, Н. Грегори. Принципы экономики / Пер. с англ. – СПб: Питер Ком, 1999. – 784 с. Глава 1 (до підрозділу 1.4).
2. Дербін Е., Кілієвич О. Економічна теорія і державний сектор. – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 107 с. (до підрозділу 1.6).
3. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Пер. з англ.. І.Дзюб. – К.: Основи, 2000. – 198 с. (до підрозділу 1.7).
4. Сакс Дж., Пивоваровський О. Економіка перехідного періоду: Уроки для України: Пер. з англ. – К.: Основи, 1996. – розділ 2. (до підрозділу 1.7)
5. Бальцеревич Л. Соціалізм, капіталізм, перетворення / Пер. з англ. – Х.: Каравела, 2000. – 416 с. Ч. 2 (до підрозділу 1.7).

6. В.Дубровський. Мікроекономічні, позаекономічні та системні аспекти економічних реформ в Україні: більше запитань, ніж відповідей // Економічні реформи сьогодні. – № 31. – 2000. –С.12-22 (до підрозділу 1.7).

7. Український медіа-сервер. – <http://www.vlada.kiev.ua/ums>.

8. Мережа аналітичних центрів України. – <http://www.inteect.org.ua>.

9. Світовий банк (WB)- статистика. – <http://www.worldbank.org/data>.

Види навчальної діяльності до розділу 1 (очна сесія)

Лекція “Економічна теорія і державна політика: вступ до курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”” (4 год.)

Мета: отримати загальне уявлення про предмет і методологією сучасного мікроекономічного аналізу, його застосування для потреб аналізу державної політики, а також отримати загальне уявлення про структуру курсу.

Основні питання:

- Вступ (місце дисципліни у навчальній програмі; зв'язок з іншими дисциплінами; вимоги до слухачів).
- Основні поняття: блага і учасники, потреби і можливості
- Базові концепції: альтернативна вартість і ефективність
- Предмет мікроекономічної теорії
- Принципи аналізу рішень учасниками економічного процесу
- Використання економічних моделей в аналізі рішень
- Влада і ринок; мікроекономічний аналіз і державна політика
- Інституційні аспекти мікроекономічного аналізу; особливості застосування мікроекономічного аналізу в перехідній економіці.

Вступний тест до курсу (1 год.)

Форма проведення: у режимі Інтернету.

Коментар: 10 питань множинного вибору.

Семінарське заняття (1 год.)

Мета: отримати загальне уявлення про предмет і методологію сучасного мікроекономічного аналізу, його застосування для потреб аналізу державної політики, а також отримати загальне уявлення про структуру курсу.

Форма проведення: обговорення питань та виконання практичних завдань.

Оцініть правильність тверджень (так, ні)

1. Мікроекономіка – це розділ курсу економічної теорії, в якому аналізується економічна поведінка окремих одиниць, котрі приймають рішення.

2. Суб'єкт, який міг би отримувати заробітну плату від 1 грн. до 2 грн. за годину, мав би альтернативну вартість години відпочинку 2 грн.

3. Уряд може зробити альтернативну вартість блага нульовою, прийнявши закон про встановлення нульової ціни блага (напр., безоплатне надання певних послуг).

Питання для обговорення

1. Припустимо, що при обговоренні у Комітетах Верховної Ради пропозиції уряду збільшити акцизні податки на сигарети та алкогольні напої депутати мали запитання до експертів. Які з наведених нижче питань аналізуються в рамках позитивної економічної теорії, а які – нормативної економічної теорії:

- а) Наскільки зростуть ціни на алкогольні напої і сигарети?
- б) Як це вплине на попит на ці вироби?
- в) Хто витрачає на спиртне (сигарети) більшу частину свого доходу: споживачі з нижчими чи з вищими доходами?
- г) Якому з двох податків віддати перевагу під кутом зору наслідків, що вони їх матимуть для бідних: податкам на спиртне чи на сигарети?
- д) Якими будуть наслідки податку на прибуток у тютюновій промисловості та у виробництві алкогольних напоїв?
- е) Чи вплине оподаткування сигарет на ціну тютюну і доходи фермерів?
- є) Чи вплине податок на сигарети на статистику захворювань на рак легенів та серцево-судинні хвороби? Як це вплине на видатки держбюджету, пов'язані із лікуванням цих хвороб?
- ж) який з двох податків кращий з точки зору зменшення витрат на медичне обслуговування?

2. “Обов'язкова військова служба дозволяє уряду обдурювати себе і громадян щодо реальних видатків на велику армію”. Порівняйте бюджетні видатки та альтернативну вартість найманої армії і обов'язкової військової служби. Що додає поняття альтернативної вартості до аналізу наведеної цитати? (Зверніть увагу на альтернативну вартість людських ресурсів і фактичні видатки на використання людських ресурсів в обох варіантах.)

3. “Прогрес в технології приносить вигоду виробникам, а не споживачам”. Чи згодні ви з цим твердженням? Поясніть свою позицію.

4. Для кожної з наведених змін політики поясніть: чому ця зміна може або не може призвести до покращення за Парето (тобто до наближення до стану: ефективного за Парето); в яких випадках можна говорити лише про перерозподіл благ і доходів, а не про підвищення ефективності:

- а) спорудження парку, фінансоване за рахунок надходжень від підвищення місцевого податку на нерухомість;
- б) спорудження парку, фінансоване філантропом.

Завдання для виконання:

1. У наступній таблиці наведені різні варіанти реалізації виробничих можливостей в економіці, яка виробляє два види продукції, при даному запасі виробничих ресурсів та заданих технологіях:

Варіанти виробництва	Продукція	
	Холодильники (тис. шт.)	Танки (тис. шт.)
A	0	30
B	200	27
C	400	21
D	600	12
E	800	0

1.1. Зобразіть ці дані на графіку (у системі координат по горизонталі – обсяги виробництва холодильників, по вертикалі – танків).

1.2. Нехай технологія виробництва холодильників удосконалилася, а технологія у виробництві танків залишилася без змін. Як це відіб'ється на даному графіку? Покажіть і зворотню ситуацію, коли науково-технічний прогрес зачіпає тільки виробництво танків.

1.3. Якщо в даний період виробництво працює за варіантом C, то якою буде альтернативна вартість випуску додаткової тисячі танків? Якою буде альтернативна вартість виробництва додаткової тисячі холодильників?

1.4. Прослідіть, як змінюється альтернативна вартість при переході від варіанта A до варіанта B і т.д., до E, а потім при переході від варіанта E до варіанта D і т.д. до A. Який висновок можна зробити після узагальнення всіх результатів?

РОЗДІЛ 2. Ринок: аналіз попиту і пропозиції.

Мета розділу: проаналізувати, як внаслідок взаємодії ринкових сил попиту і пропозиції визначаються рівноважні ціна і обсяг; як інформація про ціни використовується споживачами і виробниками для прийняття рішень щодо обсягів виробництва і споживання благ, отже, і щодо використання рідкісних ресурсів; як державне втручання в ринкове ціноутворення впливає на рішення інших учасників і на результати роботи ринку.

Навчальні цілі:

- засвоїти поняття попиту як готовності споживачів платити за блага та ідентифікація чинників, що впливають на попит;
- засвоїти поняття пропозиції як готовності виробників виробляти і пропонувати блага на ринку та ідентифікація чинників, що впливають на пропозицію;
- проаналізувати, як взаємодія ринкових сил попиту і пропозиції визначає ринкові ціни і обсяги;
- пояснити концепцію еластичності як інструмент кількісного аналізу функціонування ринків;
- вивчити показники еластичності попиту та чинників, які на неї впливають;
- вивчити показники еластичності пропозиції та чинників, які на неї впливають;
- продемонструвати застосування концепцій попиту, пропозиції та еластичності для аналізу наслідків державного втручання в роботу ринка.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 2.
2. Опорний конспект до дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 2.
3. Мікроекономіка і макроекономіка / С. Будаговська, О. Кілієвич та ін. Підручник для підготовки магістрів державного управління за ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – 518 с. – Ч.1, розділи 2-3.
4. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. Част. 2, розділи 2.1-2.2.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Семюелсон П., Нордгауз В. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – розділи 4,5.
2. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1997. – розділ 2.
3. Н.Грегори Менкью. Принципы экономикс. – Спб: Питер Ком, 1999. – 784 с. Гл. 4,5,6.
4. Український медіа-сервер. – <http://www.vlada.kiev.ua/ums>.
5. Мережа аналітичних центрів України. – <http://www.intellect.org.ua>.
6. Світовий банк (WB) – статистика. – <http://www.worldbank.org/data>.

Види навчальної діяльності, передбачені у розділі 2

Практичне заняття

Мета: поглиблення розуміння та розвитку навичок використання моделі попиту і пропозиції та поняття еластичності для аналізу практичних проблем.

Форма проведення: письмово (обмін файлами).

Термін проведення: 2-й тиждень.

Рекомендації до практичного заняття:

Перед виконанням практичних завдань рекомендується оцінити правильність наступних тверджень (так, ні).

1. Закон попиту стверджує, що коли ціна товару зростає, то й обсяг попиту на товар зростає.
2. Стан рівноваги залишається незмінним, поки не змінюються інші рівні умови.
3. Якщо два товари є абсолютними замінниками, споживач може припинити купувати один товар взагалі у відповідь на ледь помітне підвищення його ціни.
4. Якби дослідник сказав Вам, що перехресна еластичність попиту між салом і яйцями дорівнює трьом, то Ви припустили б, що ці два товари є взаємодоповнюваними.
5. Будь-яка міра еластичності не залежить від використовуваних одиниць вимірювання доходу, цін та кількості товару, на який існує попит.
6. Лінійна крива попиту нееластична вище середньої точки і еластична нижче середньої точки.

Завдання для виконання:

* позначені завдання для додаткового виконання (необов'язкові)

1. Наступна таблиця відображає обсяг попиту на деякий товар при різних цінах:

Ціна, грн.	600	800	1000	1200
Обсяг, шт.	900	700	500	300

1.1. Визначте вигляд функції попиту, запишіть її формулу і побудуйте графік. Знайдіть точки перетину лінії початку з координатними осями.

1.2. При якій ціні споживачі зовсім відмовляться від придбання даного товару?

1.3. Яким буде обсяг попиту, якщо товар буде розподілятися безоплатно?

2. Попит на туфлі, що продаються у невеликому місті за місяць, описується $Q_D = 300 - 3P$, де Q_D – місячний обсяг попиту. Місячна пропозиція може бути виражена як $Q_S = 2P$, де Q_S – місячний обсяг пропозиції, також що вимірюється в тис. пар; P – середня ціна (грн.) за одну пару.

2.1. Визначте рівноважні ціну і кількість.

2.2. Припустимо, що встановлюється податок на продаж туфель в розмірі 5 грн. за пару, який збирається з роздрібних продавців. Як, на вашу думку, зміниться ціна на туфлі?

3*. Ринок квитків на симфонічний концерт задається попитом (D) і пропозицією (S): $D: Q_D = 10000 - 90P$; $S: Q_S = 5000 + 110P$.

3.1. Які рівноважна ціна (P) і рівноважний обсяг (Q) на ринку квитків?

3.2. Громадськість переконує владу встановити верхнє обмеження на ціну (максимальну ціну) у 10 грн. Скільки тепер квитків буде продаватися на ринку (за умов, що ринок конкурентний, а інші важелі державного впливу на ринок відсутні)? Збільшилась чи зменшилась кількість відвідувачів концертів класичної музики?

4. Відомо, що при ціні 10 грн. за 1 кг курячих стегенець денний попит становив 80 кг, а після зниження ціни до 8 грн. за фунт він становив 100 кг.

4.1. Чому дорівнює цінова еластичність попиту в точці на курячі стегенець?

4.2. Чому дорівнює дугова еластичність попиту на курячі стегенець?

4.3. Якщо ціна знову зросте до 10 грн. за 1 кг, а денний попит впаде до 80 кг, чи збережуться значення еластичності в точці дугової еластичності?

5*. Попит на компакт-диски характеризує наступна таблиця:

Ціна, грн.	Обсяг попиту (дохід = 4800 грн. на рік)	Обсяг попиту (дохід = 6000 грн. на рік)
8	20	25
10	16	22
12	12	15
14	8	10
16	4	6

5.1. Розрахуйте цінову еластичність попиту, якщо ціна на компакт-диски зросла з 8 до 10 грн. і ваш річний дохід складає (1) 4800 грн., (2) 6000 грн.

5.2. Розрахуйте еластичність попиту за доходом, якщо дохід зростає з 4800 до 6000 грн., а ціна складає (1) 6 грн., (2) 8 грн.

6*. Попит на квитки в концертний зал складає: $P=200-0.4 Q_D$, де Q_D – обсяг попиту, P – ціна квитка в грн. Зал має 500 місць.

6.1. При відсутності обмежень яку б ціну призначили організатори концерту, щоб виручка була максимальною?

6.2. Якщо кількість місць лише 200, яка ціна максимізує сукупну виручку і якою буде ця виручка?

7. На валютній біржі попит на долари у певний день характеризується функцією попиту $P = 47-0,3Q$, а пропозиція доларів – функцією пропозиції $P = 22+0,2Q$, де P – ціна долара в грн., а Q – обсяг доларів у млн.

7.1. Яким буде рівноважний курс і скільки доларів буде куплено і продано за таким курсом?

7.2. Якою повинна бути інтервенція Національного банку, щоб курс складав 31 грн./дол.?

7.3. Проілюструйте цю ситуацію на графіках попиту і пропозиції.

Форма звітності для обов'язкових практичних завдань до розділу 2:

Практичне заняття до розділу 2			
Слухач:			
1.	1.1.	Формула функції попиту	
	1.2.	Ціна	
	1.3.	Обсяг попиту	
2.	2.1	Рівноважна ціна	
		Рівноважна кількість	
	2.2.	Нова ціна	
4.	4.1.	Еластичність у точці	
	4.2.	Дугова еластичність	
	4.3.	Еластичність у точці	
		Дугова еластичність	
7.	7.1.	Рівноважний курс	
		Кількість доларів, що буде куплено	
		Кількість доларів, що буде продано	
	7.2.	Інтервенція банку	

Тест до частини I (розділи 1-2).

Форма проведення: у режимі Інтернету.

Статус: обов'язковий.

Термін проведення: 3-й тиждень.

Час проведення: 1 год.

Коментар: 10 питань множинного вибору.

ЧАСТИНА 2. МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ ВИБІР І ЕФЕКТИВНІСТЬ КОНКУРЕНТНИХ РИНКІВ

РОЗДІЛ 3. Поведінка домогосподарства

Мета розділу: вивчити основні положення теорії вибору індивідуальних рішень та можливості її застосування при аналізі функціонування ринків.

Навчальні цілі:

- проаналізувати принцип раціональної поведінки домогосподарств;
- вивчити основні підходи, що використовуються для моделювання поведінки домогосподарств в ринковій економіці;
- вивчити моделі споживчого вибору, вибору на ринку праці, між часового вибору;
- проаналізувати як зміни у індивідуальних рішеннях впливають на ринок в цілому;
- оцініть мотиви поведінки домогосподарств та факторів, що впливають на їх рішення;
- проаналізувати закономірності поведінки людей в умовах ризику;
- проаналізувати концепцію споживчого надлишку.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 3.
2. Опорний конспект до дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 3.
3. Мікроекономіка і макроекономіка / С. Будаговська, О. Кілієвич та ін. Підручник для підготовки магістрів державного управління за ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – 518 с. – Ч.1, теми 4,5.
4. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1997. – Розділи 3, 4.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін. / Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – с.144, 154-155.
2. Мэнкью, Н. Грегори. Принципы экономики / Пер. с англ. – СПб: Питер Ком, 1999. – 784 с. – Глава 21.
3. Семюелсон П., Нордгауз В. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – Розд.6.
4. Кабінет Міністрів України. – <http://www.kmu.gov.ua>.
5. Законопроекти України (Центр політико-правових реформ). – <http://www.zakon.gov.ua>.
6. Верховна Рада України. – <http://www.rada.kiev.ua>.
7. Держкомстат України. – <http://www.ukrstat.gov.ua>.
8. Українська ділова преса. – <http://www.investgazeta.net>, <http://www.gc.lviv.ua>, <http://www.business.kiev.ua>.
9. Світовий банк (WB). – <http://www.worldbank.org>.
10. Світова організація торгівлі (WTO). – <http://www.wto.org>.
11. Ресурси для економістів в Інтернет. – rfe.wustl.edu/EconFAQ.html.

12. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM.
13. Економічна статистика. – hsb.baylor.edu/html/gardner/ECOSTAT.HTM.
14. WWW - ресурси з економічної теорії. – <http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html>.

РОЗДІЛ 4. Виробництво і витрати

Мета розділу: засвоєння основних положень теорії поведінки фірми, пов'язаних з моделюванням і аналізом вартості виробництва та урахування цих положень в аналізі державної політики.

Навчальні цілі:

- проаналізувати принцип раціональної поведінки фірм і мотивів підприємницької діяльності;
- вивчити основні припущення, що використовуються для моделювання процесу виробництва у короткостроковому і довгостроковому періодах;
- проаналізувати можливості заміщення факторів виробництва та проблеми вибору масштабів виробництва;
- вивчити концепцію економічної вартості і економічного прибутку в економічному аналізі;
- проаналізувати вибір фірми щодо мінімізації вартості виробництва;
- вивчити показники вартості, які використовуються при аналізі поведінки фірми в короткостроковому періоді;
- вивчити показники вартості виробництва у довгостроковому періоді.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 4.
2. Опорний конспект до дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 4.
3. Мікроекономіка і макроекономіка / С. Будаговська, О. Кілієвич та ін. Підручник для підготовки магістрів державного управління за ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – 518 с. – Ч.1, розділ 6.
4. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. Част. 2, розділи 2.1-2.2.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Семюелсон П., Нордгауз В. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – Розділи 7,8.
2. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1997. – Розділи 6,7.
3. Н.Грегори Менкью. Принципы экономикс: – Спб: Питер Ком, 1999. – 784 с. - Гл. 13.
4. Природа фірми: Походження, еволюція і розвиток/ За ред. О.Е.Вільямсона, С.Дж.Вінтера. – К.: А.С.К.,2002. – 336 с.
5. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM .

6. Економічна статистика. – hsb.baylor.edu/html/gardner/ECOSTAT.HTM.
7. WWW-ресурси з економічної теорії. – <http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html>.
8. Web-ресурси з регуляторної політики. – <http://www.regulation.org>.
9. Світовий банк (WB) – статистика. – <http://www.worldbank.org/data>.
10. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – <http://www.dkrp.gov.ua>.
11. Газета “Бізнес”. – <http://www.business.kiev.ua>.
12. Газета “Галицькі контракти”. – <http://www.kontrakty.com.ua>.

Види навчальної діяльності до розділів 3-4

Практичне заняття

Мета: засвоєння

- принципів раціональної поведінки домогосподарств на ринках благ;
- концепцій заміщення факторів виробництва та вартості в економічному аналізі поведінки фірми;
- підходів до оцінки наслідків державного втручання в діяльність фірми.

Форма проведення: письмово (обмін файлами).

Термін проведення: 5-й тиждень.

Рекомендації щодо підготовки до практичного заняття:

Перед виконанням практичних завдань рекомендується оцінити правильність наступних тверджень (так, ні).

1. На виборах президента кандидат Іванов виборцю подобається більше ніж кандидат Петров, Петров подобається більше ніж кандидат Сидоров, а Сидоров – більше ніж Іванов. В такому разі можна стверджувати, що поведінка виборця відповідає аксіомам про переваги споживача.

2. По програмах регулярних польотів авіакомпанії продають близько 10 млн. квитків на рік, при цьому безкоштовний квиток вручається учасникам приблизно за кожні 25 тис. км польотів. Один квиток коштує в середньому 500 доларів, середня довжина маршруту – 2500 км. Тоді авіакомпанії могли б забезпечити той самий обсяг попиту на авіаквитки, якби просто зменшили ціну на 10%.

3. Петро споживає 10 одиниць їжі та 12 одиниць одягу. Якщо їжа для нього – нижче благо, тоді йому буде байдуже, чи отримати 12 грн. готівкою, чи отримати додатковий одяг на суму 12 грн.

4. Петро ремонтує парк своїх автомобілів російського виробництва з використанням запасних частин, зроблених у Росії або в Білорусі. На його подив, білоруські запасні частини працюють удвічі довше, ніж російські. Отже, ізокванта Петра між запасними частинами російського і білоруського виробництва має спадну граничну норму технологічного заміщення.

5. На взуттєвої фабриці працюють кваліфіковані і некваліфіковані працівники, що є абсолютними заміниками один одного у співвідношенні 3 некваліфікованих працівника за 1 кваліфікованого. Для мінімізації вартості виробництва, коли ставка заробітної плати кваліфікованих працівників становить 7 грн. в годину, а ставка некваліфікованих працівників становить

всього 2 грн. в годину, керівництву фабрики слід використовувати працю тільки кваліфікованих робітників.

6. Виробництво було б більш ефективним, якби фірма використала більше праці і менше капіталу за умов, коли ціна праці співпадає з ціною капіталу, а гранична норма заміщення така, що дві одиниці праці заміщують одну одиницю капіталу.

Завдання для виконання:

* позначені завдання для додаткового виконання (необов'язкові)

Завдання до розділу 3:

1*. *Нехай у споживача гранична норма заміщення людини складає 3 раки за 1 бокал пива.*

1.1. Якщо ціна бокалу пива – 10 грн., а ціна одного рака – 5 грн., чи є такий вибір споживача оптимальним?

1.2. Якщо ні, як йому слід змінити своє рішення?

2*. *Поясніть, що відбудеться зі станом рівноваги споживача, який визначає обсяги споживача двох благ А та Б, якщо:*

2.1. Дохід подвоїться, а ціни виростуть у три рази.

2.2. Ціни подвояться, а дохід виросте у три рази.

2.3. Дохід і ціни подвояться.

2.4. Покажіть наслідки для випадків 2.1. та 2.2., якщо обидва блага є нормальними.

2.5. Покажіть наслідки для випадків 2.1. та 2.2., якщо одне благо – нормальне, інше – нижче.

3. *Катерина вважає масло й маргарин повними (абсолютними) заміниками одне одного.*

3.1. Намалюйте криві байдужості, які відповідають смакам та уподобанням Катерини при споживанні масла або маргарину.

3.2. Якщо масло коштує 2 грн. за пачку, а маргарин – 1 грн. і Катерина має 20 грн. для витрат протягом місяця, що опиниться в її споживацькому кошику? Зобразіть її вибір на графіку.

Завдання до розділу 4:

1. *У поліклініках хронічно не вистачає лікарів. Гостроту проблеми можна було б знизити, якби мати достатню кількість допоміжного медичного персоналу. Таблиця показує, як пов'язані обсяги використаного робочого часу лікарів і допоміжного персоналу з кількістю прийнятих хворих за тиждень. Числа на перетині кожного рядка і стовпчика показують кількість прийнятих хворих (за тиждень) при відповідних витратах праці лікарів і допоміжного персоналу.*

Години праці лікарів (за тиждень)	Години праці допоміжного персоналу (за тиждень)		
	40	60	80
30	200	300	360
40	400	550	600
50	550	700	750

1.1. Чи є ця таблиця виробничою функцією? Де тут витрати, а де випуск?

1.2. Визначте середній продукт праці допоміжного персоналу, якщо використовується 30 годин робочого часу лікарів та 40 допоміжного персоналу

1.3. Визначте граничний продукт праці допоміжного персоналу, якщо використовується 40 годин часу лікарів, а витрати праці персоналу зростають із 40 до 60 годин;

1.4. Визначте граничний продукт праці лікарів, якщо використовується 40 годин часу персоналу, а витрати праці лікарів зростають із 40 до 50 годин.

1.5. Чи ілюструє таблиця зменшення зменшення граничного продукту кожного з факторів виробництва?

1.6. Якщо зарплата лікарів у 3 рази більша, ніж у допоміжного персоналу, чи є сенс використовувати 50 годин робочого часу лікарів і 40 – іншого персоналу, тобто, чи буде такий вибір оптимальним?

2*. Фіксована вартість продукції фірми складає 200 тис. грн., а змінна вартість залежить від обсягу випуску продукції:

Обсяг випуску, штук	Сукупна змінна вартість, тис. грн.	Середня фіксована вартість, тис. грн.	Середня змінна вартість, тис. грн.	Середня сукупна вартість, тис. грн.
1	10			
2	20			
3	40			
4	80			
5	160			
6	320			
7	640			

2.1 Визначте середню фіксовану вартість, середню змінну вартість і середню сукупну вартість для кожного із обсягів випуску продукції, результати занесіть у таблицю.

2.2. Яким буде ефективний масштаб для фірми?

3. Фірма в поточному році має сплатити фіксований податок (який не залежить від обсягу виробництва продукції) 10 000 грн. Як цей податок вплине на:

3.1. Середню сукупну вартість (ATC).

3.2. Середню змінну вартість (AVC).

3.3. Середню фіксовану вартість (AFC).

3.4. Граничну вартість (MC).

Форма звітності для обов'язкових практичних завдань до розділів 3-4:

Практичне заняття до розділів 3-4			
Слухач:			
Розділ 3			
3.	3.2.	Що опиниться у споживацькому кошику?	
Розділ 4			
1.	1.1.	Чи є таблиця виробничою функцією?	
	1.2.	Середній продукт праці допоміжного персоналу	
	1.3.	Граничний продукт праці лікарів	
	1.4.	Чи ілюструє таблиця ефект?	
	1.6.	Чи буде вибір оптимальним?	
3.	3.1.	Вплив податку на АТС	
	3.2.	Вплив податку на AVC	
	3.3.	Вплив податку на AFC	
	3.4.	Вплив податку на MC	

РОЗДІЛ 5. Поведінка фірми на конкурентному ринку

Мета розділу: засвоєння основних положень теорії поведінки фірми, пов'язаних із максимізацією прибутку та формуванням пропозиції фірми і галузі в коротко- та довгостроковому періодах в умовах повної конкуренції.

Навчальні цілі:

- вивчити поняття структури ринку та повністю конкурентного ринку, а також умов, що визначають тип ринкової структури;
- визначити, як конкурентна фірма приймає рішення щодо того, скільки виробляти;
- оцініть умови, за яких конкурентна фірма приймає рішення щодо входження на ринок та виходу з нього;
- проаналізувати, як утворюється крива короткострокової пропозиції для фірми і для галузі;
- вивчити поняття “надлишок виробника” та можливостей його використання для аналізу наслідків державної інтервенції на конкурентних ринках;
- продемонструвати, як утворюється крива довгострокової пропозиції галузі;
- проаналізувати специфіку галузей із спадною, незмінною і зростаючою вартістю виробництва для оцінки розробки державної політики у відповідних галузях;
- проаналізувати специфіку державних установ як учасників ринку порівняно із підприємницькими фірмами.

Матеріали для обов'язкового вивчення.

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 5.
2. Опорний конспект до дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 5.
3. Мікроекономіка і макроекономіка / С. Будаговська, О. Кілієвич та ін. Підручник для підготовки магістрів державного управління за ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 1998. – 518 с. – Ч.1, розділ 7.
4. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. Част. 2, розділи 2.3-2.4.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Семюелсон П., Нордгауз В. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – розділ 9.
2. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1997. – Розд. 8.
3. Н.Грегори Менкью. Принципы экономики: -Спб: Питер Ком, 1999. – 784 с.- Гл. 14.
4. Природа фірми: Походження, еволюція і розвиток/ За ред. О.Е.Вільямсона, С.Дж.Вінтера. – К.: А.С.К., 2002. – 336 с.
5. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM .
6. Економічна статистика. – hsb.baylor.edu/html/gardner/ECOSTAT.HTM.
7. WWW-ресурси з економічної теорії. – <http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html>.
8. Web-ресурси з регуляторної політики. – <http://www.regulation.org>.
9. Світовий банк (WB) – статистика. – <http://www.worldbank.org/data>.
10. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – <http://www.dkrp.gov.ua>.
11. Газета “Бізнес”. – <http://www.business.kiev.ua>.
12. Газета “Галицькі контракти”. – <http://www.kontrakty.com.ua>

РОЗДІЛ 6. Конкурентні ринки факторів та їх регулювання

Мета розділу: пояснити основні рушійні сили та закономірності, за якими функціонують ринки факторів виробництва - праці, капіталу, землі, та можливості застосування моделей ринків факторів у аналізі державної політики.

Навчальні цілі:

- описати моделі конкурентних ринків факторів виробництва;
- визначити закономірності встановлення цін та обсягів на ринках виробничих ресурсів, факторів, що визначають попит і пропозицію на даних ринках;
- проаналізувати причини недосконалої конкуренції на ринках факторів виробництва та підстав для державного втручання;
- проаналізувати економічну сутність ренти;
- пояснити економічний зміст міжчасового вибору та поняття проценту;
- описати структури та функції інвестиційного середовища у економіці, ролі фінансових посередників, цілей державного регулювання фінансових ринків;

- проаналізувати вплив фактору ризику на ціноутворення на ринку капіталу;
- продемонструвати основні проблеми корпоративних фінансів.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 6.
2. Опорний конспект дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 6.
3. Мікроекономіка і макроекономіка / С. Будаговська, О. Кілієвич та ін. Підручник для підготовки магістрів державного управління за ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 2001. – 518 с. – Ч.1, теми 11,12.
4. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. Част. 2, розділи 2.8-2.12.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Семюелсон П., Нордгауз В. Мікроекономіка. - К.: Основи, 1998. – розділи 7,8.
2. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. - К.: Основи, 1997. – Розділи 6,7.
3. Н.Грегори Менкью. Принципы экономики: -Спб: Питер Ком, 1999. – 784 с. – Гл. 13.
4. А. Мертенс. Инвестиции: курс лекций по современной финансовой теории. – К.: Киевское инвестиционное агентство, 1997.
5. Брейли Р., Майерс С. Принципы корпоративных финансов. – М.: Олимп-бизнес, 1997.
6. Бригхем Ю.Ф. Энциклопедия финансового менеджмента. – М.: Экономика, 1998.
7. Шарп В., Александер Г., Бейли Дж. Инвестиции. – М.: Инфра-М, 1997.
8. Graham and Dodd's Security Analysis / by S. Cottle, R.F. Murray and F.E.Block. 5th ed. NY: McGraw-Hill, 1988.
9. The New Palgrave Dictionary of Money and Finance. 1992.
10. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM .
11. Економічна статистика. – hsb.baylor.edu/html/gardner/ECOSTAT.HTM.
12. WWW-ресурси з економічної теорії. – <http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html>.
13. Web-ресурси з регуляторної політики. – <http://www.regulation.org>.
14. Світовий банк (WB) – статистика. – <http://www.worldbank.org/data>.
15. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – <http://www.dkrp.gov.ua>.
16. Газета “Бізнес”. – <http://www.business.kiev.ua>.
17. Газета “Галицькі контракти”. – <http://www.kontrakty.com.ua> .

Види навчальної діяльності до розділів 5-6

Практичне заняття

Мета: засвоєння

- принципів аналізу поведінки конкурентної фірми, що максимізує прибуток;
- наслідків державного втручання в її діяльність;
- принципів аналізу поведінки учасників конкурентних ринків факторів виробництва (праці і капіталу);
- наслідків оподаткування на таких ринках.

Форма проведення: письмово (обмін файлами).

Термін проведення: 7-й тиждень.

Рекомендації щодо підготовки до практичного заняття:

Перед виконанням практичних завдань рекомендується оцінити правильність наступних тверджень (так, ні).

1. Фірми мають стимул до входу в галузь, де наявна повна конкуренція, якщо вони сподіваються отримувати там економічний прибуток. Приток нових фірм продовжується до тих пір, поки остання фірма, яка вступила у галузь, буде отримувати не менше, ніж нульовий економічний прибуток.

2. Якщо фірма вибирає такий рівень виробництва, що сукупна виручка перевершує сукупні витрати на максимально можливу величину, то вона тим самим автоматично вибирає такий рівень виробництва, при якому гранична виручка рівна граничним витратам.

3. Фірма продає 1000 пакетів молока на тиждень. Сукупна виручка фірми при цьому складає 500 гривень. Якщо фірма продає всі пакети по тій самій ціні, то середня виручка дорівнює 1 гривні за один пакет.

4. Пропозиція у довгостроковому періоді буде тим еластичнішою, чим більша кількість фірм буде перебуватиме в галузі у довгостроковому періоді.

Завдання для виконання:

* позначені завдання для додаткового виконання (необов'язкові)

До розділу 5

1. Пані *N* завжди мріяла мати власне ательє. Відомі витрати, які виникають у цьому бізнесі:

1) на придбання обладнання (амортизується за 5 років)	50000 грн.
2) на зарплату персоналу	30000 грн.
3) інші витрати	20000 грн.

Одночасно річна заробітна плата пані *N* як менеджера великої фірми становить 75000 грн. на рік (цю роботу вона повинна залишити, якщо організує власний бізнес). На придбання обладнання вона має намір використати свої власні заощадження, які приносять їй 6% річних. Маркетинговий аналіз дозволяє сподіватись на щорічну виручку від продажу продукції в обсязі 115 000 грн.

1.1. Чи є відкриття власного ательє вигідною операцією? Приведіть розрахунки.

2*. Фірма працює в умовах повної конкуренції. Залежність її сукупної вартості від обсягу випуску така:

Обсяг виробництва за год., штук	Сукуп. вартість, грн.	Ціна, грн.	Серед. виручка, грн.	Сукуп. виручка, грн.	Сукуп. прибуток, грн.	Гранич. вартість, грн.	Гранич. виручка, грн.	Гранич. прибуток, грн.
0	4							
1	8							
2	10							
3	14							
4	20							
5	28							
6	38							

Ціна товару становить 5 грн. за штуку.

2.1. Заповніть всі колонки наведеної вище таблиці.

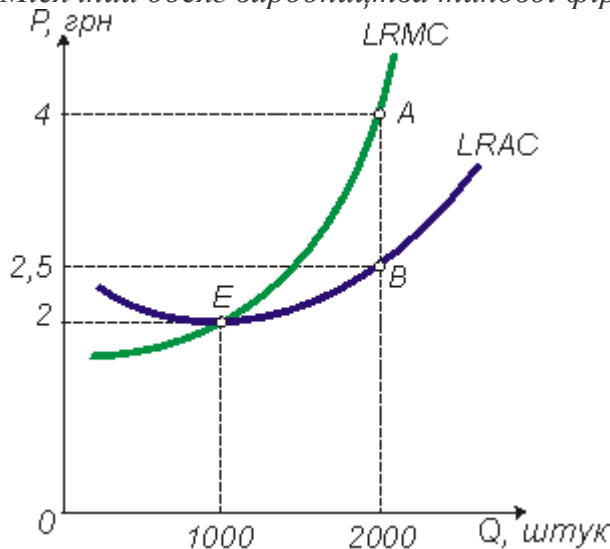
2.2 Визначте максимальний прибуток фірми і обсяг виробництва, який забезпечує такий прибуток з використанням сукупних показників.

2.3. Визначте максимальний прибуток фірми і обсяг виробництва, який забезпечує такий прибуток з використанням граничних показників.

2.4. Нижче якого рівня повинна впасти ціна, щоб фірма безумовно припинила випуск даного товару? (Тобто визначте точку закриття для короткострокового періоду). Визначте прибуток фірми в цьому випадку.

3. На рисунку показані лінії LRAC і LRMC для типової фірми конкурентної галузі.

Місячний обсяг виробництва типової фірми, штук.

3.1 Нехай ринкова ціна складає 4 грн. Чому дорівнюють обсяг випуску фірми в довгостроковому періоді і економічний прибуток фірми?

3.2. Припустимо, що абсолютно конкурентні фірми, які працюють в цій конкурентній галузі, оподатковується акцизним податком в 1 грн. Типова фірма продає продукцію за ціною 4 грн.

Як вплине податок на криві її витрат?

Що станеться з її ціною, обсягом випуском і прибутком в короткостроковому періоді?

Що станеться з її ціною, обсягом випуском і прибутком у довготривалому періоді?

3.3. Нехай довгостроковий рівноважний щомісячний випуск галузі дорівнює 20 млн. одиниць. Скільки фірм буде функціонувати в галузі при довготривалій рівновазі?

До розділу 6

1. Профспілка машиністів гарантує всім роботодавцям, що вони можуть наймати скільки завгодно машиністів при заробітній платі 2 грн. за годину. Ця ціна є вищою за рівень ставки зарплати конкурентної рівноваги 1.5 грн. Нехай попит на продукт, яка виробляється машиністами, зростає.

1.1. Як це вплине на зайнятість у профспілці машиністів?

1.2. В якому випадку фірми будуть зацікавлені сплачувати більше, ніж 2 грн.?

2*. Припустимо, що рівняння попиту на позичкові гроші фірми МММ має вигляд $i = 0.5 - 0.01(I)$, де i – ринкова ставка процента, а I – попит на позичкові кошти в млн. грн.

2.1. За якою процентною ставкою попит з боку МММ дорівнюватиме нулю?

2.2. Яким буде обсяг попиту при ставці 10%?

2.3. Яким буде дохід від реалізації інвестиційних проектів (за виключенням процентних витрат), якщо процентна ставка дорівнюватимемо 40 процентів?

3. Припустимо, що процент, який ви отримуєте від заощаджень, обкладається податком за ставкою 30%.

3.1. Покажіть, як цей податок впливає на рівноважний обсяг заощаджень.

3.2. Чи можна зробити висновок, що обсяг заощаджень завжди зменшується, якщо населення обкладається податком на процентний дохід?

4*. Нехай єдиним джерелом вашого доходу є заробітна плата.

4.1. Намалюйте ваші криві байдужості між роботою та відпочинком та покажіть стан рівноваги (коли заробітна плата складає 5 гривень за годину).

4.2. Несподівана спадщина дає вам щоденний дохід 100 гривень. Покажіть, як це вплине на вибір між роботою та відпочинком.

4.3. Покажіть вплив спадщини на вашу криву пропозиції праці.

Форма звітності для обов'язкових практичних завдань до розділів 5-6:

Практичне заняття до розділів 5-6			
Слухач:			
Розділ 5			
1.	1.1.	Річні бухгалтерські витрати	
		Річні бухгалтерські прибутки	
		Річні економічні витрати	
		Річний економічний прибуток	
3.	3.1.	Обсяг випуску	
		Економічний прибуток фірми	
	3.2.	Вплив податку на криву середньої вартості АС в короткостроковому періоді	
		Вплив податку на криву граничної вартості МС в короткостроковому періоді	
		Що станеться з ціною в короткостроковому періоді?	
		Що станеться з обсягом випуску в короткостроковому періоді?	
		Що станеться з прибутком в короткостроковому періоді?	
		Що станеться з ціною в довготривалому періоді?	
		Що станеться з обсягом випуску в довготривалому періоді?	
		Що станеться з прибутком в довготривалому періоді?	
3.3.	Кількість фірм		
Розділ 6			
1.	1.1.	Як вплине на зайнятість?	
	1.2.	В якому випадку фірми будуть зацікавлені сплачувати більше 2 грн.?	
3.	3.1.	Як вплине податок?	
	3.2.	Чи завжди зменшуватиметься обсяг заощаджень?	

РОЗДІЛ 7. Концепція ефективності і державна політика на конкурентних ринках

Мета розділу: пояснити концепцію ефективності конкурентних ринків та застосування її для аналізу наслідків державного втручання в роботу ринків з позицій ефективності.

Навчальні цілі:

- пояснити умови ефективності у виробництві, споживанні і в обміні з точки зору часткової рівноваги;
- описати концепцію сукупного надлишку (чистої вигоди) як мірила ефективності окремого ринку;
- описати моделі аналізу загальної рівноваги;
- визначити умови досягнення ефективності з точки зору загальної рівноваги;
- проаналізувати передумови, необхідні для того, щоб нерегульований ринок досягав ефективності;
- розрізнити поняття економічної ефективності та соціальної справедливості;
- пояснити методологію аналізу наслідків державного втручання в ціноутворення на ринках з позиції ефективності.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 7.

2. Опорний конспект до дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 7.

3. Мікроекономіка і макроекономіка / С. Будаговська, О. Кілієвич та ін. Підручник для підготовки магістрів державного управління за ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 2001. – 518 с. – Ч.1, тема 13.

4. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. Част. 2, розділи 2.4-2.5.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Семюелсон П., Нордгауз В. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – Розд. 9, с. 216-223; розділ 17.

2. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1997. – розділи 9,16.

3. Н.Грегори Менкью. Принципы экономикс: – Спб: Питер Ком, 1999. – 784 с. - Гл. 6, 7, 8.

4. Веймер Д.Л., Вайнінг А.Р. Аналіз політики: концепції і практика. Пер. з англ. за наук. ред. О.Кілієвича. – К.: Основи, 1998. – Розділ 3, с.53-69.

5. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора: Пер.з англ. – К.: Основи, 1998. – Розділ 3, с. 92-99, 118-123.

6. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM.

7. Економічна статистика. – hsb.baylor.edu/html/gardner/ECOSTAT.HTM.

8. WWW-ресурси з економічної теорії. – <http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html>.

9. Web-ресурси з регуляторної політики. – <http://www.regulation.org>.
10. Світовий банк (WB) – статистика. – <http://www.worldbank.org/data>.
11. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – <http://www.dkrp.gov.ua>.
12. Газета “Бізнес”. – <http://www.business.kiev.ua>.
13. Газета “Галицькі контракти”. – <http://www.kontrakty.com.ua>.

Види навчальної діяльності, передбачені у розділі 7 Семинарське заняття

Форма проведення: форум.

Термін проведення: 8-й тиждень.

Опис ситуаційної вправи “Інтервенція на ринку зерна”

1. Методичні вказівки

Кейс призначений для поглиблення розуміння та розвитку навичок використання моделі попиту і пропозиції та поняття еластичності для аналізу практичних проблем. Основну увагу при обговоренні кейсу слід звернути на:

- розуміння базової моделі попиту та пропозиції;
- зміст та способи розрахунку показника еластичності;
- факторів що визначають еластичність попиту і пропозиції;
- можливості використання моделі та доступної інформації для аналізу та висновків щодо можливих альтернатив державної політики.

2. Матеріали для аналізу

ІНТЕРВЕНЦІЯ

Втручання в зерновий ринок вимагає від держави хорошого знання часу, місця і еластичності попиту за ціною

Галина Костіна, "ЕКСПЕРТ" №42, 12 ЛИСТОПАДА 2001 р.

З 12 по 23 листопада на Європейсько-Азіатській біржі в Москві пройдуть перші в історії російського зернового ринку торги в рамках державної інтервенції. Якщо вони закінчатся вдало, російська влада і далі буде намагатися активно впливати на процес ринкового ціноутворення.

Для чого держава втручається в зерновий ринок? Якщо ціни падають нижче за рівень, при якому забезпечується нормальне відтворювання, то держава починає скуповувати зерно, внаслідок чого ціни зростають. Якщо ціни різко підіймаються (наприклад, через поганий урожай), держава викидає на ринок зерно із своїх запасів, стримуючи, таким чином, не в міру завзятих спекулянтів. У такий або приблизно у такий спосіб регулювання зернових цін використовують уряди в багатьох розвинених країнах. Гравці нашого ринку погоджуються з тим, що такий механізм регулювання необхідний і Росії, але уточнюють, що користуватися їм треба надто обережно – інтервенція, що проведена невчасно або не в тих обсягах, може не досягнути своєї мети.

Потрапили в коридор

Мінсільгосп так довго пробивав ідею інтервенції (отримати під неї вдалося 2 млрд рублів з федерального бюджету) і так довго сперечався з іншими міністерствами і відомствами з приводу цінового коридору, що вважає за необхідне негайно втілити її в життя. Було вирішено, що закуповуватися буде сама популярна продовольча пшениця III класу, мінімальний рівень закупівельних цін – 2300 рублів за тонну, максимальний – 2700 рублів. Право на закупівлю зерна надане Федеральному агентству по

регулюванню продовольчих ринків при Мінсільгоспі РФ. Для зберігання зерна визначені п'ятнадцять елеваторів у восьми регіонах країни, що перемогли у спеціально проведеному конкурсі. У торгах може брати участь будь-хто, хто хоче продати пшеницю в зазначеному діапазоні цін з доставкою на елеватор (об'єм одного контракту – не менше 60 тонн).

На якому кон'юнктурному фоні Мінсільгосп має намір провести нинішню закупівельну інтервенцію? У цьому році Росія збрала багатий урожай зерна – біля 83 млн. тонн. Його більше ніж досить для внутрішнього споживання. Є потенціал і для експорту, який, навіть незважаючи на зниження імпортного мита в ЄС з 10,39 до 0,39 євро, швидше усього складе не більше за 3-4 млн. тонн через обмежені можливості транспортування і перевалки (Новоросійський порт, говорять, забитий замовленнями до кінця року). За даними аналітичного відділу групи компаній ОГО, пропозиція пшениці III класу в цьому році буде трохи вище торішнього, об'єм товарного (що продається на ринку) зерна цієї категорії, за оцінками аналітиків, може становити 8-9 млн. тонн. Ціна на пшеницю III класу, що складала до початку збирання 3700-3800 рублів, в серпні-вересні впала до 2300-2400 рублів. У жовтні середні ціни трохи підросли і стабілізувалися на рівні 2400-2700 рублів.

Чи треба провести закупівельну інтервенцію в ситуації, коли реальна кон'юнктура і так відповідає необхідному з точки зору держави ціновому коридору? Думки чиновників і підприємців розійшлися.

Pro et contra

Як вважає один з ідеологів зернової інтервенції, керівник департаменту споживчого ринку Мінсільгоспу Аркадій Злочевський, зараз ціни на продовольчу пшеницю не падають тільки тому, що продавці притримують зерно і очікують на держзакупівлі. Якби не було чуток про закупівлі, ціни ще знизилися б – зерна ж багато. Пригадаємо, що в 1997 році, коли було зібрано 88 млн. тонн, ціни після збирання падали аж до грудня. "Якщо ми зараз не будемо проводити закупівельну інтервенцію, – стверджує Аркадій Злочевський, – пропозиція буде перевищувати попит, оскільки багато які покупці вже завантажилися зерном до зими, відповідно, ціни поповзуть униз. Нам необхідно зняти це напруження з ринку". Директор Інституту кон'юнктури аграрного ринку Дмитро Рилько також вважає, що тільки інтервенція здатна підтримати нинішні ціни. До того ж вони можуть непрямо позначитися й на цінах пшениці IV класу, які зараз падають через великий обсяг пропозиції.

Але більшість гравців ринку вважають, що листопадова інтервенція безглузда, оскільки пік падіння цін вже пройдено. По зауваженню керуючого зерновою компанією "Агрокомінвест" Ігоря Полякова, побоюватися падіння цін нижче за рівень 2300-2400 рублів за тонну навряд чи варто: останні три роки ціна ні разу не опускалася нижче за цей рівень (операції просто стають не вигідними). Більш того, нинішній рівень цін можна вважати цілком достатнім для відтворення. До того ж, як запевняють багато які трейдери, пшениці III класу із стійко високою якістю (зміст клейковини вище за 26%) на ринку не так уже і багато, і ціна на неї повинна плавно підвищуватися і без втручання влади.

Голова ради директорів компанії "Росхлібопродукт" Леонід Чешинський каже, що ринок зараз стабільний і спокійний, а ціна на пшеницю III класу дійсно потихеньку пішла вгору. "Якби інтервенція проводилася на списі падіння цін в серпні-вересні, це було б правильно, – вважає директор Інституту аграрного маркетингу Олена Тюріна. - Навіщо ж купувати зерно на підростаючому ринку?"

На думку гендиректора "СовЕкона" Андрія Сизова, "не витримує критики і той міф, що ця інтервенція сприяє привабливості вкладень в зерно. Зараз господарства і так відчують себе упевнено, рентабельність досить висока – за нашими оцінками, в цьому зерновому році вона виросла в середньому на 25 відсотків, в південних регіонах

до 35-40 відсотків. І доказом високої прибутковості послуговує той факт, що господарства в цьому році збільшили посіви під озими на 18 відсотків".

У точці екстремуму

Деякі спостерігачі висловлюються ще різкіше. Вони вважають, що нинішня інтервенція не просто не потрібна, але і шкідлива. Держава, закупаючи 700-800 тисяч тонн пшениці III класу, фактично відтягає з ринку біля 10% цього товару, що немало. І це напевно повинно спричинити не просто стабілізацію, але і підвищення цін (трейдери вважають, що ціна за тону може підскочити на 200-300 рублів). Це, можливо, було б доцільне для Західного Сибіру, де собівартість зерна вища, а ціни через високі залізничні тарифи при транспортуванні у центральні регіони нижчі (при падінні вони становили 2100 рублів за тону, зараз – 2300 рублів). Але в тому-то й справа, що в Західному Сибіру практично немає уповноважених елеваторів. Багато які не були навіть допущені до конкурсу через те, що погано підготували документацію. Виграв лише один елеватор на Алтаї, але це досить далеко від Новосибірська і Омська, де є пристойні обсяги продовольчої пшениці. Виходить, що ціни піднімуться в основному на Північному Кавказі і в Ростові, де рентабельність зернових операцій і так висока.

Андрій Сизов взагалі переконаний, що інтервенція може надалі створити дестабілізуючий вплив на ринок: якщо ціни піднімуться, можуть постраждати вітчизняні виробники, оскільки Росія відкривається для казахстанської пшениці, ціна на яку близька до нашої, а врожай у Казахстані вище на 3 млн. тонн.

Листопадові торги покажуть, як насправді поведе себе ринок після втручання держави. Проте, вже зараз можна висловити декілька попередніх міркувань. Інтервенція вимагає делікатного підходу як відносно вибору часу її проведення, так і у визначенні обсягів закупівель, цінового коридору і географії. Очевидно, що якщо можновладці погано уявляють собі, яка насправді цінова еластичність попиту на зерновому ринку, то провести інтервенцію краще було б у "точках екстремуму", тобто закупувати, наприклад, на спаді цін (а він традиційно буває в серпні-вересні). Важливий, природно, і обсяг закупівель, адже дуже велика інтервенція може викликати непотрібний ажіотаж. До речі, зараз Мінсільгосп просить збільшити бюджетні кошти до 6-7 млрд. рублів, а такий обсяг інтервенції здатний, на думку більшості трейдерів, просто підірвати ринок. Проте, як вважає керівник зернового управління компанії "Русагро" Андрій Зуєв, навіть 2 млрд. навряд чи будуть витрачені: "Активність трейдерів на торгах швидше всього буде низькою через те, що ринкова ціна зараз в деяких регіонах досягла позначки 2600 рублів за тону, і зерно там ще є".

Питання для обговорення

1. Використовуючи графічну модель попиту та пропозиції, зобразіть вплив на ринок зерна державної інтервенції, про яку йдеться у статті. Що зміниться в результаті інтервенції – попит чи пропозиція? Як і наскільки зсунеться відповідна крива?
2. Які найважливіші фактори відрізняють реальний ринок зерна від ідеальної моделі попиту і пропозиції? Як ці особливості відображені у тексті статті?
3. З яких причин держава намагається впливати на ринок зерна? У якому випадку державне втручання не приводитиме до неефективності на ринку? Які інструменти впливу вона при цьому використовує?
4. Які фактори визначають попит на зерно, і які – пропозицію?
5. Автор статті вважає, що критично важливим для визначення обсягів інтервенції є значення еластичності попиту на зерно. Чи справді це так? У якому випадку? Яка еластичність – попиту чи пропозиції – впливає на необхідний обсяг інтервенції?

6. Якою, на Вашу думку насправді є еластичність пропозиції зерна? В залежності від відповіді на це питання – чи впливатиме еластичність попиту на необхідний обсяг інтервенції?

7. Припустимо, що пропозиція зерна абсолютно нееластична. Як залежатиме необхідний обсяг інтервенції від еластичності попиту? Яким, на Вашу думку є попит на зерно – еластичним чи нееластичним?

8. Якщо вважати вірогідними прогнози трейдерів, що державні закупівлі 10% врожаю (800 тис. тонн) приведуть до зростання ціни з сьогоднішніх 2300 руб. за тонну до 2600 руб. за тонну, якою є еластичність попиту на зерно? Чи співпадає отримане значення з відповіддю на останнє запитання? Скільки грошей витратить держава на здійснення інтервенції?

9. Як вплинуть на ринок збільшення обсягів інтервенції з 2 млрд. руб. до 6-7 млрд. руб. як того хотіло б Міністерство сільського господарства? Чому, на думку трейдерів, така інтервенція підірвала б ринок?

Практичне заняття

Мета: засвоєння

- концепцій ефективності конкурентних ринків та сукупного надлишку (як мірила ефективності);
- підходів до аналізу стану рівноваги на ринках з позицій ефективності та до оцінки впливу державного втручання (оподаткування, регулювання цін) на суспільний добробут.

Форма проведення: письмово (обмін файлами).

Термін проведення: 10-й тиждень.

Рекомендації щодо підготовки до практичного заняття:

Перед виконанням практичних завдань рекомендується оцінити правильність наступних тверджень (так, ні).

1. Перехід з однієї точки на кривій можливих корисностей в іншу точку на цій кривій означає покращення становища когось із учасників.

2. Багатій має “купу” грошей; якби на ці гроші будувалося житло для бездомних, то це призводило б до покращення за Парето.

Завдання для виконання:

* позначені завдання для додаткового виконання (необов'язкові)

1. *Норма заміщення капіталу працею у виробництві яблук дорівнює 3, а у виробництві худоби дорівнює 1.*

1.1. Чи можна перерозподілити ресурси з метою досягнення стану ефективності?

2. *Нехай для двох споживачів гранична норма заміщення $MRS = 6$ кг хліба за 1 кг ковбаси при певному варіанті розподілу продуктів між ними, а у виробництві цих продуктів гранична норма трансформації $MRT = 4$ кг хліба за 1 кг ковбаси.*

2.1. Чи можна так змінити виробництво та розподіл товарів, щоб обидва споживачі виграли?

3. Одним із шляхів розв'язання проблеми хронічного дефіциту житла є визнання приватної власності на житло і створіння можливості вільного придбання і продажу житла. Оцініть це висловлювання. Проілюструйте свої відповіді на поставлені нижче питання за допомогою відповідних графіків.

3.1. Зобразіть на графіку величину дефіциту житла. Чи зможе цей ринок в умовах вільної конкуренції привести до зникнення дефіциту?

3.2. Чи зможе цей ринок в умовах вільної конкуренції привести до зникнення дефіциту, якщо припустити, що в короткостроковий період пропозиція житла є абсолютно нееластичною?

3.3. Як Ви вважаєте, чи були б задоволені всі громадяни ліквідацією дефіциту житла?

3.4. Покажіть на Вашому графіку через надлишок споживача і надлишок виробника чистий вигравш, який отримало б суспільство від утворення конкурентного ринку житла.

4. Ринок бензину знаходився в стані рівноваги: за ціною $P=1$ грн. за літр обсяг продажів складає $Q=2$ млн. літрів на рік. Попит: $Q_S=2P$. Пропозиція: $Q_D=3-P$. (Зверніть увагу, що ціна у рівняннях попиту і пропозиції вимірюється у млн. грн. за 1 млн. літрів.)

4.1. Як вплине на стан рівноваги введення податку в розмірі $t=0.3$ грн. за літр, який сплачують продавці? (Визначте нові рівноважні ціну і обсяг.)

4.2. Яким буде податковий збір?

4.3. Як розподілиться податковий тягар між продавцями і покупцями?

4.4. Що виграє і що втратить суспільство в цілому і які верстви населення окремо від введення цього податку? (проаналізуйте наслідки для продавців і покупців у термінах надлишків, а також для пасажирів громадського транспорту).

5*. Ринкова ціна фруктового лікеру 10 гривень за літрову пляшку. За такою ціною за рік продано 1 млн. літрів. Пропозиція лікеру при ціні 10 гривень абсолютно еластична. Після введення двогривневого податку на літр лікеру, що продається, його ринкова ціна збільшилася до 12 гривень за літр. Пропозиція залишається абсолютно еластичною при новій ціні, а річне споживання (обсяг попиту) зменшується до 0.7 млн. літрів.

5.1. Покажіть наслідки введення податку на ринку лікеру на графіку (для цього намалюйте криві пропозиції до і після введення податку, а також криву ринкового попиту).

5.2. Розрахуйте зміни надлишку (тобто зміни чистих вигід) споживачів лікеру після введення податку.

5.3. Визначте податковий збір.

5.4. Якими будуть економічні наслідки для суспільства на ринку лікеру (визначте зміни сукупного надлишку)

5.5. Чи варто брати до уваги додаткові міркування (окрім результатів попередніх розрахунків) при оподаткуванні подібної продукції? Які саме?

6*. Припустимо, що ринок приладів можна описати такими рівняннями:
 Попит: $Q_D = 10 - P$, Пропозиція: $Q_S = P + 4$, де P – ціна, грн. за одиницю, Q – обсяг, тис. одиниць.

6.1. Якими будуть ціна і обсяг рівноваги?

6.2. Припустимо, що уряд вводить податок в розмірі 1 грн. за одиницю, щоб скоротити споживання приладів і збільшити суму надходжень до бюджету.

Яким буде новий рівноважний обсяг?

Яку ціну заплатить покупець?

Яку виручку за одиницю отримає продавець (після сплати податку)?

Яким буде податковий збір?

6.3. Припустимо, що уряд переглянув своє відношення до приладів і визнав їх важливими для суспільства. Податок скасовується і вводиться субсидія виробнику у розмірі 1 грн. за вироблену і продану одиницю.

Яким тепер буде рівноважний обсяг?

Яку ціну заплатить покупець?

Яку виручку за одиницю (з урахуванням субсидії) отримає продавець?

Якими будуть сукупні видатки для уряду?

7*. Приведена нижче таблиця показує річний попит на імпорتنу сталь в Сполучених Штатах. У тій же таблиці приведені дані, що характеризують пропозицію зарубіжними виробниками сталі на ринку Сполучених Штатів до і після введення нових митних тарифів на імпорتنу сталь (тариф становить \$225 за тонну). Тобто таблиця показує, скільки сталі буде пропонуватися іноземними постачальниками на ринок США при кожній даній ціні, відповідно до і після введення тарифів на сталь, що увозиться. (Тариф – це податок, який виплачують імпортери за кожну тонну імпортованої сталі, продану в Сполучених Штатах).

Ціна тонни сталі	Обсяг попиту на сталь, млн. т	Обсяг пропозиції сталі	
		до введення тарифів	після введення тарифів
\$ 100	90	55	20
\$ 200	70	70	35
\$ 300	50	85	50
\$ 400	30	100	65

7.1. Покажіть на графіку, якими були рівноважні ціна і рівноважна кількість споживаної сталі до введення тарифів?

7.2. Чому введення тарифів викликало зсув кривий пропозиції праворуч вгору? Вказівка. Знайдіть яку ціну повинні платити покупці після введення тарифів, щоб іноземні постачальники не змінили кількість сталі, що поставляється.

7.3. Якими стали ціна рівноваги і рівноважний обсяг споживаної сталі після введення тарифів? Які тарифні надходження до бюджету?

7.4. Проаналізуйте ефект даної політики. Яка величина надлишку споживача, яка передається зарубіжним постачальникам за рахунок підвищення цін? Які, за вашою оцінкою, втрати добробуту внаслідок введення тарифів?

8*. Ринок цукру знаходився в стані рівноваги: за ціною 2 тис. грн. за т обсяг продажів – 2000 тис. т на рік. Пропозиція: $Q_S = 1000P$. Попит: $Q_D = 4000 - 1000P$.

8.1. Як вплине на стан рівноваги ціну і обсяг введення податку в розмірі 200 грн. за тону, який сплачують продавці?

8.2. Яким буде податковий збір? Як розподілиться податковий тягар між продавцями і покупцями?

8.3. Що виграє і що втратить суспільство в цілому і які верстви населення окремо від введення цього податку? (проаналізуйте наслідки для продавців цукрових буряків і для ринку кондитерських виробів).

8.4. Як вплине на стан ринку впровадження мінімальної ціни 2.5 тис. грн. за 1 т? Визначте обсяг продажів?

9*. У деякому районі гранична норма трансформації молока в мед постійна і дорівнює 3 літри молока за 1 кг меду, гранична норма заміщення молока медом постійна і дорівнює 2 л молока за 1/2 кг меду. Крім того, в цьому районі ніхто не може впливати на ринкові ціни.

9.1. Які продукти будуть вироблятися і споживатись у районі?

Форма звітності для практичних завдань до розділу 7:

Практичне заняття до розділу 7			
Слухач:			
1.	1.1.	Чи можна перерозподілити ресурси?	
2.	2.1.	Чи можна змінити виробництво та розподіл товарів?	
3.	3.1.	Чи зможе ринок призвести до зникнення дефіциту?	
	3.2.	Чи зможе ринок призвести до зникнення дефіциту?	
	3.3.	Чи були б задоволені всі громадяни?	
4.	4.1.	Новий обсяг	
		Нова ціна	
	4.2.	Податковий збір	
	4.3.	Частка збору, фактично сплаченої продавцями (у грв.)	
Частка збору, фактично сплаченої покупцями (у грв.)			
4.4.	Зміна сукупного суспільного надлишку		
	Зміна надлишку продавців		
	Зміна надлишку покупців		
	Наслідки для пасажирів громадського транспорту		

Тест до частини II (розділи 3-7).

Форма проведення: у режимі Інтернету.

Статус: обов'язковий.

Термін проведення: 11-й тиждень.

Час проведення: 1 год.

Коментар: 15 питань множинного вибору.

ЧАСТИНА 3. ЗАСТОСУВАННЯ МІКРОЕКОНОМІКИ ДЛЯ АНАЛІЗУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

РОЗДІЛ 8. Аналіз політики: підстави для державного втручання з огляду на ефективність

Мета розділу: пояснити основні напрями застосування концепцій та інструментарію мікроекономічної теорії для потреб аналізу державної політики.

Навчальні цілі:

- визначити основні поняття аналізу політики;
- пояснити спільні і відмінні риси застосування концепції ефективності в економічній теорії та в аналізі державної політики;
- проаналізувати основні складові оцінювання альтернативних варіантів державної політики;
- продемонструвати можливості застосування методу аналізу вигід і витрат в аналізі політики;
- пояснити зміст та основні принципи аналізу вигід і витрат (АВВ);
- описати основні етапи аналізу вигід та витрат;
- визначити поняття тіньових (суспільно ефективних) цін та соціальної ставки дисконту та пояснити практичні підходи до їх визначення;
- пояснити поняття неспроможності ринку та навести перелік основних ситуацій неспроможності ринку.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 8.
2. Опорний конспект дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 8.
3. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. – Част. 5, розділи 5.1, 5.2, 5.8-5.10.
4. Ефективність державного управління / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін.; За заг. ред. І.Розпутенка. – К.: Вид-во “К.І.С.”, 2002. – 420 с. – Розділи 1,2,4.
5. Веймер Д.Л., Вайнінг А.Р. Аналіз політики: концепції і практика. / Пер. з англ. за наук. ред. О.Кілієвича. – К.: Основи, 1998. – 654 с.
6. Аналіз вигід і витрат: Практ. посіб. / Секретаріат Ради Скарбниці Канади / Наук. ред. перекладу з англ. О.Кілієвич. – К.: Основи, 1999. – 175 с.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Браун М. Пол. Посібник з аналізу державної політики: Пер. з англ. – К.: Основи, 2000. – 243 с.
2. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора / Пер.з англ. – К.: Основи, 1998. – 720 с.
3. У. Финци. Всемирный Банк и анализ проектов: Введение. ИЭР Всемирного Банка, 1992.
4. Boardman, A.E., Greenberg, D.H., Vining, A.R. and Weimer, D.L. Cost-Benefit Analysis: Concepts and Practice. Prentice Hall, 1996.
5. Cost-Benefit Analysis. 2nd ed. / R. Layard and S.Glaister, eds. Cambridge University Press, 1996.
6. Little, I.M.D. and J.A.Mirrlees. Manual of Project Analysis in Developing Countries. Development Centre of the OECD, 1969.
7. Squire, L. and H.G. van der Tak. Economic Analysis of Projects. World Bank, 1975.
8. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM.
9. Економічна статистика. – hsb.baylor.edu/html/gardner/ECOSTAT.HTM.
10. WWW-ресурси з економічної теорії. – <http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html>.
9. Web-ресурси з регуляторної політики. – <http://www.regulation.org>.
10. Світовий банк (WB) – статистика. – <http://www.worldbank.org/data>.
11. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – <http://www.dkrp.gov.ua>.
12. Газета “Бізнес”. – <http://www.business.kiev.ua>.
13. Газета “Галицькі контракти”. – <http://www.kontrakty.com.ua>.

Види навчальної діяльності, передбачені у розділі 8

Практичне заняття

Мета: засвоєння принципів аналізу вигід і витрат при оцінюванні альтернативних варіантів державної політики.

Форма проведення: письмово (обмін файлами).

Термін проведення: 13-й тиждень.

Завдання для виконання:

* позначені завдання для додаткового виконання (необов'язкові)

1. Розглядаються три взаємовиключні проекти щодо використання долини річки:

Проект А: створення зони відпочинку, забезпечує вигоди в розмірі 10 мільйонів, і витрати в розмірі 8 мільйонів.

Проект Б: збереження лісової смуги з деякими можливостями по відпочинку: вигоди 13 мільйонів, витрати – 10 мільйонів.

Проект В: збереження заповідної зони з заборонаю доступу для населення: вигоди 5 мільйонів, витрати – 1 мільйон.

Крім того, в районі може побудована дорога, яка збільшить вигоди проекту А на 8 млн., збільшить вигоди проекту Б на 5 млн., та зменшить вигоди

проекту В на 1 млн. Сама по собі дорога, незалежно від обраного проекту, приносить вигоди у 2 млн., в той час як її побудова коштує 4 млн.

1.1. Порахуйте відношення вигід до витрат і чисті вигоди для кожної можливої альтернативи (зверніть увагу, що існує сім можливих альтернатив: кожен проект при наявності та відсутності дороги, і побудова лише одної дороги).

1.2. Яка альтернатива має бути обрана на підставі аналізу вигід і витрат?

2. Припустимо, що уряд розглядає можливість підвищення плати за проїзд на певній ділянці автомагістралі з 0,40 грн. до 0,50 грн. На сьогодні даною ділянкою проїжджають 50 тис. автомобілів кожного тижня. Після підвищення плати прогнозується, що ця кількість скоротиться до 40 тис.

2.1. Припускаючи, що граничні витрати використання мосту постійні (горизонтальна крива пропозиції) і дорівнюють 0,40 грн. в розрахунку на один автомобіль, якими будуть втрати суспільства від підвищення ціни?

2.2. По причині зменшення використання автомагістралі, уряд зменшує споживання бетону з 20 тис. тон на рік до 19 тис. тон. Якщо ціна бетону 25 грн. за тону, це означає зменшення урядових витрат на 25 тис. грн. Але зменшення попиту на бетон з боку уряду зменшує його ринкову ціну до 24,5 грн. за тону. Більше того, зменшення ціни призводить до збільшення використання бетону іншими споживачами на 300 тон на рік. Припускаючи, що ринок бетону є конкурентним, чи може економія у 25 тис. грн. використовуватись як оцінка соціальної вартості зменшення державних витрат? Чи в даному випадку необхідно використовувати тіньову ціну?

3*. Департамент транспорту розглядає можливість будівництва тимчасового мосту, який прослужить три роки і дозволить істотно зекономити час поїздки. Міст може бути збудований на протязі декількох тижнів, що буде коштувати 740 тис. грн.. В кінці строку експлуатації через три роки демонтаж обійдеться у 81 тис. грн. (за сьогоднішніми цінами). На підставі оцінок зекономленого часу, рівня заробітної плати, цін на пальне, прогнозується, що вигоди від мосту (в сьогоднішніх цінах) складуть 275 тис. грн. у першому році, 295 тис. – у другому і 315 тис. – у третьому. Нормативні документи Департаменту рекомендують використання реальної ставки дисконту у 8% річних.

3.1. Обчисліть приведену вартість чистих вигід, припускаючи, що вигоди отримуються в кінці кожного року.

3.2. Обчисліть приведену вартість чистих вигід, припускаючи, що вигоди отримуються на початку кожного року.

3.3. Обчисліть приведену вартість чистих вигід, припускаючи, що вигоди отримуються всередині кожного року.

3.4. Обчисліть приведену вартість чистих вигід, припускаючи, що половина вигід отримується наприкінці першого півріччя, друга половина – в кінці року.

3.5. Яким є Ваш висновок про суспільну вигідність тимчасового мосту?

4. Міська влада вирішує, як використати ділянку землі. Існує дві можливості:

А. Будівництво баскетбольного залу з сподіваним строком експлуатації 8 років. Баскетбольний зал обійдеться у 180 тис. грн., і принесе чисті вигоди 40 тис. доларів щороку.

Б. Будівництво басейну із сподіваним строком експлуатації 24 роки. Будівництво басейну коштує 2,25 млн. грн. і забезпечуватиме чисті вигоди в сумі 170 тис. грн. кожного року.

4.1. Який проект принесе більші суспільні вигоди за умови ставки дисконту 5% річних?

5*. Наступна таблиця визначає вигоди і витрати (в реальному вимірі) пов'язані з прокладкою судноплавного каналу від порту у відкрите море:

Рік	Витрати по прокладці і обслуговуванню	Вигоди від економії часу судноплавних фірм	Інші вигоди для населення від прокладки каналу
0	2,548,000	0	0
1	60,000	400,000	60,000
2	60,000	440,000	175,000
3	70,000	440,000	175,000
4	70,000	440,000	175,000
5	80,000	440,000	175,000
6	80,000	440,000	175,000
7	90,000	440,000	175,000

Канал буде використовуватись на протязі семи років. Місцеві економісти оцінюють, що 75% вигід від економії часу судноплавних фірм буде реінвестовано, решта 25% – виплачені акціонерам і використані на споживання. Соціальна гранична норма міжчасових переваг припускається на рівні 2% річних, гранична норма віддачі від інвестицій у приватному секторі – 10% річних, тіньова ціна капіталу – 1,90.

Припускаючи, що вигоди і витрати виникають в кінці кожного року, підрахуйте чисті вигоди від проекту у відповідності з наступними методами:

5.1. Дисконтування за граничною нормою віддачі від приватних інвестицій, як це рекомендується U.S. Office of Management and Budget.

5.2. Дисконтування за граничною соціальною нормою міжчасових переваг, за методикою U.S. Congressional Budget Office.

5.3. Дисконтування за тіньовою вартістю капіталу, припускаючи, що всі державні витрати здійснюються за рахунок витіснення приватних інвестицій.

5.4. Дисконтування за тіньовою вартістю капіталу, припускаючи, що 90% державних витрат здійснюються за рахунок витіснення приватних інвестицій, 10% – за рахунок зменшення приватного споживання.

6. Витрати по спорудженню дамби для запобігання руйнівних наслідків повені складають 425 млн. грн. Дамба служитиме необмежений період часу. Річні чисті вигоди від дамби залежатимуть від рівня опадів: 18 млн. грн. у “посушливі” роки, 29 млн. грн. – у “вологі” роки, і 52 млн. грн. у дощові роки.

Метеорологічні спостереження свідчать, що за останні 100 років було 86 “посушливих”, 12 “вологих” і 2 “дощових”. Припустимо, що зазначені вище вигоди виміряні у постійних цінах і приходяться на кінець кожного року.

6.1. Використовуючи метеорологічні дані як основу для прогнозу, підрахуйте чисті вигоди від дамби при ставці дисконту 5%.

7. Типовий з усіх точок зору робітник працює, отримуючи заробітну плату 10 тис. грн. на рік у абсолютно безпечній місцевості. Інший типовий робітник виконує роботу, що вимагає абсолютно таких самих зусиль і навичок за 12 тис. грн. на рік, але в тій місцевості, де він працює, ризик померти складає 1 шанс на 1000 на протязі року.

7.1. Як можна визначити цінність людського життя на підставі цієї інформації?

8*. Департамент охорони здоров'я розглядає 5 можливих альтернативних програм заохочення батьків для вакцинації дітей від важкого захворювання. В таблиці подана інформація про витрати та прогнозовану кількість вакцинацій:

Програма	Витрати (доларів)	Кількість вакцинацій
А	20,000	2,000
Б	44,000	4,000
В	72,000	6,000
Г	112,000	8,000
Д	150,000	10,000

8.1. Ігноруючи проблему масштабу, яка програма найбільш ефективна?

8.2. Припускаючи, що департамент намагається вакцинувати щонайменше 5 тис. дітей, яка програма найбільш ефективна?

8.3. Якщо департамент охорони здоров'я вважає, що кожна вакцинація приносить соціальних вигід на 20 доларів, яка програма повинна бути обрана?

Форма звітності для обов'язкових практичних завдань до розділу 8:

Практичне заняття до розділу 8		
Слухач:		
1.	1.1.	Відношення вигід і витрат
		(1) Проект А без будівництва дороги
		(2) Проект Б без будівництва дороги
		(3) Проект В без будівництва дороги
		(4) Проект А разом з будівництвом дороги
		(5) Проект Б разом з будівництвом дороги
		(6) Проект В разом з будівництвом дороги
	1.2.	Обрана альтернатива

2.	2.1.	Втрати суспільства	
	2.2.	Чи може економія використовуватися?	
		Чи необхідно використовувати тіньову ціну?	
	2.3.	Чи існують додаткові вигоди	
		Чи існують додаткові витрати	
2.4.	Додаткові вигоди		
	Додаткові витрати		
4.	4.1.	Суспільні вигоди від проекту А	
		Суспільні вигоди від проекту Б	
6.	6.1.	Чисті вигоди	
7.	7.1.	Оцінка вартості людського життя	

РОЗДІЛ 9. Ринкова влада і типи ринкових структур

Мета розділу: проаналізувати причини порушення умов повної конкуренції, джерел ринкової влади, описати основні типи ринкових структур та проаналізувати особливості поведінки учасників на неконкурентних ринках.

Навчальні цілі:

- пояснити причини монополізації ринків, зокрема, джерел ринкової влади;
- описати особливості поведінки монополістів при максимізації прибутку порівняно з конкурентними фірмами;
- визначити особливості монопольного ціноутворення;
- пояснити особливості поведінки монополістично конкурентних фірм на ринках з неоднорідною продукцією;
- описати основні моделі олігополії;
- проаналізувати умови та причини виникнення картелів, причини внутрішньої нестабільності картелів, причини державного втручання при виникненні картелів;
- пояснити основні поняття теорії ігор та їх використання для аналізу ринкової рівноваги в умовах олігополії.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 9.

2. Опорний конспект дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 9.

3. Мікроекономіка і макроекономіка/ С. Будаговська, О. Кілієвич та ін. Підручник для підготовки магістрів державного управління за ред. С. Будаговської. – К.: Основи, 2001. – 518 с. – Ч.1, розділи 8,9.

4. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. Част. 2, розділи 2.6.

5. Антимонопольний комітет України. Річні звіти за 1999 – 2000 роки (<http://http://www.amc.gov.ua/zvit/menu-zvit.htm>).

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Веймер Д.Л., Вайнінг А.Р. Аналіз політики: концепції і практика. Пер. з англ. за наук. ред. О.Кілієвича. – К.: Основи, 1998. – 654 с. Розділи 3-4.
2. Н.Грегори Менкью. Принципы экономикс: – Спб: Питер Ком, 1999. – 784 с. – Гл. 15-17.
3. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – 646 с. Розд. 10-12.
4. Портер, Майкл Е. Стратегія конкуренції: Методика аналізу галузей і діяльності конкурентів/ Пер. з англ. А.Олійник, Р.Скільський. – К.: Основи, 1998. – 390 с.
5. Семюелсон Пол.А., Нордгауз Вільям Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – 676 с. – Розділи 10,11.
6. W.Kip Viscusi, John M.Vernon, Joseph E.Harrington. Economics of regulation and antitrust / Third ed. – The MIT Press, 2000. – 864 p. – Ch.3-6 (видавництво “Основи” готує український переклад).
7. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM.
8. WWW-ресурси з економічної теорії. – <http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html>.
9. Web-ресурси з регуляторної політики. – <http://www.regulation.org>.
10. Міністерство економіки України та з питань європейської інтеграції. – <http://www.me.gov.ua> .
11. Антимонопольний комітет України. – <http://www.amc.gov.ua> .
12. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – <http://www.dkrp.gov.ua> .
13. Європейський Союз, Європейська комісія, генеральний директорат – http://europa.eu.int/comm/competition/index_en.html.

РОЗДІЛ 10. Антимонопольна політика та регулювання природних монополій

Мета розділу: проаналізувати конкурентну політику та політику щодо регулювання природних монополій.

Навчальні цілі:

- описати проблеми, що породжує неповна конкуренція;
- визначити основні цілі та інструменти політики щодо природних монополій;
- пояснити основні принципи побудови антимонопольного законодавства;
- описати природну монополію як особливий випадок неповної конкуренції;
- проаналізувати альтернативи державної політики щодо природних монополій;
- проаналізувати питання захисту конкуренції в умовах міжнародної торгівлі.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 10.
2. Опорний конспект до дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 10.
3. Антимонопольний комітет України. Річні звіти за 1999 – 2000 роки – (<http://http://www.amc.gov.ua/zvit/menu-zvit.htm>).
4. Нормативно-правові акти з антимонопольного законодавства – (<http://http://www.amc.gov.ua/norm-baza/norm-baza.htm>).
5. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. Розділи 2.7, 5.3.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Веймер Д.Л., Вайнінг А.Р. Аналіз політики: концепції і практика. Пер. з англ. за наук. ред. О.Кілієвича. – К.: Основи, 1998. – 654 с. Розділи 3-4.
2. Дахно І.І. Антимонопольне право. Курс лекцій. – К.: Четверта хвиля, 1998. – 352 с.
3. Кілієвич О.І. Спільні положення ЄС щодо конкуренції (розділ 1.2). Конкурентоспроможність економіки та конкурентна політика (розділ 2.4). Політика деяких країн в галузі конкуренції - уроки для України (розділ 3.3) – В кн.: Україна на шляху європейської інтеграції/ Науково-практичний збірник матеріалів. Київ: Міністерство економіки України, Товариство Карла Дуйсбурга, 2000.
4. Е. Королькова. Тенденции в развитии теоретических подходов к регулированию естественных монополий. – Экономический журнал Высшей школы экономики, 1999. Т. 3. – №2. – С.238-263.
5. Н.Грегори Менкью. Принципы экономикс: – Спб: Питер Ком, 1999. – 784 с. Гл. 15-17.
6. Мікроекономіка і макроекономіка / Будаговська С., Кілієвич О. та ін. Підручник під ред. С.Будаговської. – К.: Основи, 2001.- 520 с. Частина 1, розділи 7-10.
7. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998.- 646 с. Розділи 10 -12.
8. Семюелсон Пол.А., Нордгауз Вільям Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. -676 с. Розділи 11, 20.
9. Рассел Піттман. Конкурентна політика в Україні та Сполучених Штатах: український закон про конкуренцію та американський досвід. – К.: Проект Економічної реформи в Україні (ПЕРУ), 1995. – 35 с
10. Competition Policy and the Transformation of Central Europe/ J.Finglenton, E.Fox, D.Neven, P.Seabright. – London: Centre for Economic Policy Research, 1996. – 253 p.
11. W.Kip Viscusi, John M.Vernon, Joseph E.Harrington. Economics of regulation and antitrust/ Third ed. – The MIT Press, 2000.- 864 p. (видавництво “Основи” готує український переклад)
12. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM.

13. WWW-ресурси з економічної теорії. – <http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html> .
14. Web-ресурси з регуляторної політики. – <http://www.regulation.org> .
15. Міністерство економіки України та з питань європейської інтеграції. – <http://www.me.gov.ua> .
16. Антимонопольний комітет України. – <http://www.amc.gov.ua> .
17. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. – <http://www.dkrp.gov.ua> .
18. Європейський Союз, Європейська комісія, генеральний директорат. – http://europa.eu.int/comm/competition/index_en.html .

Види навчальної діяльності до розділів 9-10

Практичне заняття

Мета: засвоєння

- принципів аналізу поведінки учасників неконкурентних ринків, зокрема, фірм-монополістів, які максимізують прибуток;
- підходів до оцінювання впливу монополізму на ефективність економіки;
- підходів до аналізу застосування інструментів антимонопольної політики.

Форма проведення: письмово (обмін файлами).

Термін проведення: 16-й тиждень.

Рекомендації щодо підготовки до практичного заняття:

Перед виконанням практичних завдань рекомендується оцінити правильність наступних тверджень (так, ні).

1. Монополіст отримує надприбуток внаслідок більш високої ефективності порівняно із конкурентною фірмою.
2. Монополістична конкуренція не може існувати, коли товари є абсолютними заміниками.
3. Фірми, що функціонують як дуополія Курно, встановлюють ціни, а як дуополія Бертрана – обсяг випуску.
4. В українському законодавстві встановлення заборони на реалізацію товарів з одного регіону країни в іншому визнається як антиконкурентні дії органів влади.
5. Будь-яка цінова дискримінація є незаконною.
6. Втрати чистої вигоди (сукупного надлишку) у випадку природної монополії зникають, якщо регульована ціна (P) встановлюється на рівні середньої вартості виробництва (AC).

Завдання для виконання:

* позначені завдання для додаткового виконання (необов'язкові)

До розділу 9

1*. Фірма, у якої нульова фіксована вартість виробництва ($FC=0$), має інформацію про попит і сукупну вартість, наведені у таблиці.

Обсяг виробництва за год., штук	Сукуп. вартість, грн.	Ціна, грн.	Серед. виручка, грн.	Сукуп. виручка, грн.	Сукуп. прибуток, грн.	Гранич. вартість, грн.	Гранич. виручка, грн.	Гранич. прибуток, грн.
0	-							
1	1	6						
2	2.5	5						
3	6	4						
4	7	3						
5	11	2						

1.1. За якими ознаками можна встановити структуру ринку – чи це повна конкуренція, чи це неконкурентний ринок?

1.2. Заповніть всі колонки наведеної вище таблиці.

1.3. Визначте максимальний прибуток фірми і обсяг виробництва, який забезпечує такий прибуток з використанням сукупних показників.

1.4. Визначте максимальний прибуток фірми і обсяг виробництва, який забезпечує такий прибуток з використанням граничних показників.

2. У результаті обстежень ринку визначено попит на продукцію фірми-монополіста: $Q_D = 10 - P$, або $P = 10 - Q_D$.

2.1. Накреслити криву попиту (D), криві середньої виручки (AR), граничної виручки (MR) та пояснити взаємозв'язок між ними.

2.2. Визначити цінову еластичність попиту і показати еластичний і нееластичний відрізки на кривій попиту. Який узагальнюючий висновок можна зробити щодо зв'язку між MR і еластичністю попиту?

2.3. Нехай гранична вартість (MC) при будь-якому обсязі виробництва дорівнює 2. Яким був би обсяг випуску продукції у фірми, яка максимізує прибуток і монопольна ціна?

2.4. Чому монополіст ніколи не став би здійснювати виробництво в обсягах, що відповідають нееластичному попиту?

3*. Гранична вартість $MC = 40$, еластичність попиту $E = -5$.

3.1. Яку ціну призначить монополіст, що максимізує прибуток?

До розділу 10

1*. У монополіста гранична вартість $MC = 40$, ціна $P = 60$.

1.1. Визначте монопольну владу (індекс Лернера).

2. Власник кінотеатру (єдиного в місті) прагне максимізувати свій прибуток.

2.1. Визначити ціну квитка до кінотеатру для пенсіонерів та інших глядачів, якщо еластичність їхнього попиту складає відповідно -5 і -3, а гранична вартість відвідування сеансу дорівнює 3 гр.

2.2. Які заходи слід вжити власникові, щоб запровадити таку цінову дискримінацію?

2.3. Чи мусить бути якась реакція з боку влади на таку дискримінацію з позицій конкурентної політики?

3*. Припустимо, що на ринку присутні навчальні заклади, які забезпечують підготовку фахівців певного напрямку у таких обсягах: один університет – 2000 фахівців, три університети – по 1000 фахівців кожний, шість – по 500 кожний, двадцять – по 100 фахівців кожний. Визначить структуру цього ринку:

3.1. Підрахуйте коефіцієнти концентрації за одним, трьома і чотирма постачальниками відповідно.

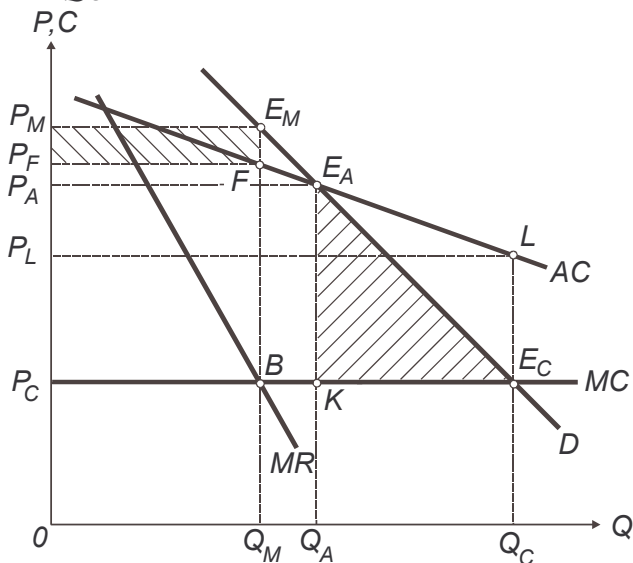
3.2. Підрахуйте індекс Герфіндаля.

3.3. Чи є цей ринок концентрованим?

3.4. Чи буде злиття (об'єднання) навчальних закладів на цьому ринку потребувати згоди Антимонопольного комітету України?

4. Розгляньте рисунок "Регулювання природної монополії".

Припустимо, що при аналізі вартості виробництва і ринкового попиту були отримані такі оцінки: $P_M=25$ грн., $P_F=21$, $P_A=19$, $P_L=16$, $P_C=10$, $Q_M=10$ одиниць, $Q_A=14$, $Q_C=20$.

4.1. Чи можна на підставі аналізу кривих середньої вартості AC та граничної вартості MC можна визначити структуру ринка?

4.2. Яку ціну і обсяг встановить фірма-монополіст? Визначте прибуток монополіста.

4.3. Які ціна і обсяг відповідають умовам ефективності (для конкурентного ринка)?

4.4. Яка проблема для ефективності виникає на зазначеному ринку?

4.5. Які цілі політики переслідує влада, коли регулює природні монополії?

4.6. Яку ціну ви б рекомендували встановити на продукцію монополіста у разі державного регулювання цін?

4.7. Визначте обсяг випуску, сукупні витрати, сукупну виручку монополіста при регульованих цінах.

5*. Припустимо, що попит на продукцію природної монополії задається функцією: $Q_D = 100 - P$ а сукупні витрати дорівнюють $TC = 500 + 20 \times Q$.

5.1. Якими будуть ціна, обсяг випуску і прибуток монополіста, якщо влада не буде втручатись в ціноутворення?

5.2. Якщо ціна буде регульованою і встановлена на рівні граничної вартості, якими тоді будуть ціна, обсяг випуску і прибуток фірми?

5.3. Якщо ціна буде регульованою і встановлена на рівні середньої вартості, якими будуть ціна, обсяг випуску і прибуток фірми в цьому випадку?

5.4. В одному із попередніх випадків регулювання фірма буде збитковою (в якому саме?), і її треба буде субсидіювати з бюджету, щоб вивести на рівень незбитковості (тобто нормального прибутку). Визначте суму субсидії.

Форма звітності для обов'язкових практичних завдань до розділів 9-10:

Практичне заняття до розділів 9-10			
Слухач:			
Розділ 9			
2.	2.2.	Цінова еластичність попиту	
	2.3.	Обсяг випуску продукції	
		Монопольна ціна	
Розділ 10			
2.	2.1.	Ціна квитка для пенсіонерів	
		Ціна квитка для інших глядачів	
	2.2.	Заходи	
	2.3.	Реакція з боку влади	
4.	4.1.	Чи можна визначити структуру ринка?	
	4.2.	Ціна	
		Обсяг	
		Прибуток	
	4.3.	Ціна	
		Обсяг	
	4.4.	Проблема	
	4.5.	Цілі політики	
	4.6.	Рекомендована ціна	
	4.7.	Обсяг випуску	
Сукупні витрати			
Сукупна виручка			

Семінарське заняття

Форма проведення: форум.

Термін проведення: 17-й тиждень.

Опис ситуаційної вправи "Монополісти на ринках молока і хлібопродуктів"

1. Методичні вказівки

Мета: перевірка засвоєння концепцій ціноутворення на конкурентних і монополізованих ринках, базових принципів українського антимонопольного законодавства (зокрема його положень щодо зловживання домінуючим положенням), правомірності державного втручання в процеси ціноутворення.

2. Матеріали для аналізу

1) Черкаські антимонополісти "прижучують" молокозаводи¹

Низькі закупівельні ціни на молоко привернули увагу Черкаського обласного територіального відділення Антимонопольного комітету. Сьогодні АМКУ вимагає від молокопереробних підприємств області платити за сировину більше. Про це "Українським новинам" повідомила начальник другого відділу розслідувань відділення АМКУ Людмила Бондар.

Антимонополісти вважають порушенням законодавства різке зниження закупівельних цін на молоко у січні-липні без одночасного здешевлення готової молокопродукції. Пані Бондар також визнала, що більшість черкаських молокозаводів є **монополістами** у своїх районах, тому й заслуговують на особливу увагу з боку її відомства. "Із 16 молокозаводів області 15 можна вважати **монополістами** у відповідних районах, і ми постійно тримаємо їх на контролі", - сказала вона.

На початок жовтня середня закупівельна ціна на молоко в Черкаській області складала 40-45 копійок за літр. Людмила Бондар каже, що деякі з молокопереробних заводів уже задовольнили вимоги АМКУ і підвищили закупівельні ціни на молоко наприкінці вересня на 10-16 відсотків - 50-60 копійок за літр. Зараз черкаські селяни можуть розраховувати на ще вищу ціну на молоко - сировина, за прогнозами антимонополістів, подорожчає ще на 10-15 копійок. При цьому пані Людмила не виключає, що одночасно переробники піднімуть ціни й на молочні продукти.

Нагадаємо, що оптові ціни на молоко почали знижуватися з кінця зими. Як наслідок, чимало агровиробників звернулися до уряду з проханням допомогти стабілізувати ринок. Серед причин різкого падіння цін керівники молокопереробних підприємств називали зниження ціни на експортовані в країни Європи казеїн і сухе молоко. Молокопереробні підприємства Черкаської області почали різко знижувати закупівельні ціни на молоко від населення з січня. До середини літа ціна впала у два-два з половиною рази - із 70-90 копійок до 35 копійок за літр молока.

Звичайно, добре, що антимонополісти хоч через півроку звернули увагу на цю болючу проблему. Не хочеться применшувати заслуги відомства, відповідального у країні за конкуренцію на ринку, але фахівці Мінагрополітики кажуть, що підвищення ціни варто більше пов'язувати із сезонними коливаннями, ніж з активними діями АМКУ. Адже взимку переробники традиційно платять селянам більше та й молокопродукти у торговельній мережі традиційно дорожчають.

2) Власти обмежили монополістів і збили зростання вартості хліба²

Було використано важелі, передбачені антимонопольним законодавством та Законом України "Про ціни і ціноутворення".

Саме керуючись ними, розпорядженням голови ОДА від 1 лютого 2002 року N 52 було встановлено граничний розмір рентабельності на основні (базові) види хліба для

¹ Дарина Гетьман. "Україна молода", 26.10. 2002.

² Сергій Дзюба, "Молодь України", 3.10. 2002

підприємств **монополістів** - ВАТ "Чернігівський хлібокомбінат", ВАТ "Ніжинський хліб" - 10 відсотків до собівартості. Як зазначив заступник голови облдержадміністрації Леонід Подоляк, це вплинуло на додаткове та істотне здешевлення хліба та хлібобулочних виробів. Крім цього, власті рекомендували іншим суб'єктам підприємницької діяльності застосовувати встановлений облдержадміністрацією граничний рівень рентабельності на борошно, основні види хліба та граничний рівень торговельної надбавки. Як наслідок, ціни на основні види хліба виробництва підприємств-**монополістів** та приватних пекарень у цьому році додатково знижені до 7 відсотків.

Нині облдержадміністрація продовжує працювати над тим, аби ще знизити вартість хліба. Але не влада знижує ціни, у тому числі і на хліб, а господарюючі суб'єкти, які його виробляють. Натомість власті мають створювати умови, які стимулювали б наших хлібопекарів до здешевлення хлібопродукції. "До цього часу це нам вдавалося, думаю, так триватиме й надалі, оскільки не всі резерви вичерпані - як внутрішні (зниження собівартості), так і зовнішні, обумовлені попитом. На мою думку, надання облдержадміністрації права регулювати ціни на основні продовольчі товари, у першу чергу, на хліб та борошно, істотно посилили б вплив влади на цінову ситуацію на споживчому ринку", - наголосив Леонід Подоляк.

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте ситуацію на кожному з ринків - хто є продавцем, покупцем?
2. Яка структура ринку з боку попиту і пропозиції?
3. Чи має хтось ринкову владу на ринку, які прояви ринкової влади, як її можна оцінити?
4. Чи є порушення антимонопольного законодавства в поведінці окремих учасників ринку?
5. Якою має бути поведінка влади в цій ситуації?
6. Чи є правомірними дії влади в обох випадках?
7. Які наслідки державного втручання на ринках (дайте оцінку в термінах результативності, ефективності, справедливості).

РОЗДІЛ 11. Зовнішні ефекти, суспільні блага і суспільний вибір

Мета розділу: проаналізувати ситуації неспроможності ринку (зовнішні ефекти, суспільні блага) та альтернативні механізми вирішення пов'язаних з цим проблем, зокрема, механізми прийняття колективних рішень, та обмежень, що виникають при використанні цих механізмів.

Навчальні цілі:

- описати концепції зовнішніх витрат і зовнішніх вигод;
- пояснити, чому зовнішні ефекти призводять до неспроможності ринку;
- навести приклади ситуацій, коли приватні угоди вирішують або не вирішують проблему зовнішніх ефектів;
- визначити інструменти державної політики, які вирішують проблему зовнішніх ефектів;
- пояснити сутність суспільних благ та їх властивостей;

- проаналізувати проблеми, які виникають через спільне використання суспільних благ та неможливість виключення із споживання окремих споживачів;
- описати основні концепції теорії суспільного вибору;
- продемонструвати основні механізми вироблення колективних рішень;
- пояснити причини обмежених можливостей державного втручання та причини неспроможності влади.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 11.
2. Опорний конспект до дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 11.
3. Мікроекономіка і макроекономіка / Будаговська С., Кілієвич О. та ін. Підручник під ред. С.Будаговської. – К.: Основи, 2001.- 520 с. Частина 1, розділи 14,15.
4. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. Розділи 5.4, 5.5, 5.7.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Веймер Д.Л., Вайнінг А.Р. Аналіз політики: концепції і практика. Пер. з англ. За наук. Ред. О.Кілієвича. – К.: Основи, 1998. – 654 с. Розділи 3,6.
2. Дербін Е., Кілієвич О. Економічна теорія і державний сектор. – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 107 с.
3. Кілієвич О.І. Теорія суспільного вибору і мікроекономічна політика уряду. – В кн. Сучасна економічна теорія і стабілізаційні моделі у відкритому суспільстві / Романюк О., Кілієвич О. Та ін.; За ред. І. Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – 332 с.
4. Грегори Менкью. Принципы экономикс: – спб: Питер Ком, 1999. – 784 с. Гл. 10-11.
5. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – 646 с. Розділ 18.
6. Семюелсон Пол.А., Нордгауз Вільям Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – 676 с. Розділ 18.
7. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора: Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 720 с. – Розділи 5-8.
8. Хайман Д.Н. Современная микроэкономика: анализ и применение: В 2 т. Пер. С англ. – М.: Финансы и статистика, 1992. – Т. 2. Гл. 17, 18.
9. Экономическая школа: Журнал-учебник. Вып.5. – спб.: Экономическая школа, 1998. – Лекції 45-47, 50.
10. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM.
11. WWW-ресурси з економічної теорії. – <http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html> .
12. Web-ресурси з регуляторної політики. – <http://www.regulation.org>.
13. Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України. – <http://www.me.gov.ua>.

14. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва – <http://www.dkrp.gov.ua>.

15. Міністерство екології та природних ресурсів України. – <http://www.menr.gov.ua>.

РОЗДІЛ 12. Економіка інформації (для додаткового вивчення)

Мета розділу: проаналізувати вплив факторів невизначеності та ризику на поведінку економічних суб'єктів. Проаналізувати вплив асиметрично розподіленої інформації та “агентських витрат” на ринкову рівновагу та ефективність.

Навчальні цілі:

- визначити базові поняття теорії ймовірностей та пояснити їх використання у економічних моделях;
- описати критерії прийняття рішень в умовах ризику та основні поняття теорії вибору рішень в умовах ризику;
- пояснити вплив фактору ризику на поведінку фірм та споживачів;
- описати основи теорії асиметричної інформації та вплив даного фактору на рівновагу та ефективність функціонування ринків;
- описати модель “замовника-агента” та її використання для цілей аналізу державної політики.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 12.

2. Опорний конспект дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 12.

3. М Байе. Управленческая экономика и стратегия бизнеса. – М., 1999.

4. П. Милгром, Дж. Робертс. Экономика, организация и менеджмент. – СПб, 1999.

5. Веймер Д.Л., Вайнінг А.Р. Аналіз політики: концепції і практика. Пер. з англ. за наук. ред. О.Кілієвича. – К.: Основи, 1998. – Див. сс.111-115, 274-279.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. А. Мертенс. Инвестиции: курс лекций по современной финансовой теории. – К., 1997.

2. J.-J. Laffont, D. Martimort. The theory of incentives: the principal-agent model. – Princeton univ. press, 2002.

3. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1997. – Розділ. 17.

4. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/resors.htm.

5. Економічна статистика – hsb.baylor.edu/html/gardner/ecostat.htm.

6. Web-ресурси з економічної теорії. –

<http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html>.

РОЗДІЛ 13. Розподіл доходів, бідність і соціальна політика

Мета розділу: визначити нерівність в розподілі доходів і бідність як проблеми для державної політики, з'ясувати питання вимірювання нерівності і бідності, основних підходів та інструментів політики для подолання цих проблем.

Навчальні цілі:

- описати концепції індивідуального і суспільного добробуту та соціального вибору;
- визначити нерівність в розподілі доходів і бідність як проблеми для державної політики;
- пояснити основні способи вимірювання нерівності і бідності;
- пояснити різні погляди на справедливість при перерозподілі доходів;
- проаналізувати ідею компромісу між ефективністю і справедливістю і принцип компенсації;
- описати основні механізми перерозподілу доходів.

Матеріали для обов'язкового вивчення:

1. Електронний навчальний посібник “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 13.

2. Опорний конспект до дистанційного курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”, розділ 13.

3. Веймер Д.Л., Вайнінг А.Р. Аналіз політики: концепції і практика. Пер. з англ. за наук. ред. О.Кілієвича. – К.: Основи, 1998. – 654 с. – розділ 5.

4. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. Розділ 5.6.

5. Кілієвич О.І. Економічна теорія соціальної політики, с.58-76. – В кн.: Економічний розвиток і державна політика. Практикум. Вип.8. Соціальна політика / Ю.Бажал, Н.Грицяк та ін.; За заг. ред. І.Розпутенка. – К.: Вид-во “К.І.С.”, 2002. – 239 с.

6. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора / Пер.з англ. – К.: Основи, 1998. – 720 с. – Розділи 4,13,14.

Додаткові матеріали для вивчення:

1. Ганслі, Теренс М. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки / Пер. з англ. – К.: Основи, 1995, с.237.

2. Лібанова Е. Бідність в Україні: діагноз поставлено – будемо лікувати? // Дзеркало тижня, 2001, №13 (337).

3. Н.Грегори Менкью. Принципы экономикс: – С.Пб.: Питер Ком, 1999. – 784 с. Гл.19,20.

4. Методика комплексної оцінки бідності. Затвердж. Наказом Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Національної академії наук України від 05.04.2002 № 171/238/100/149/2нд. – <http://www.rada.kiev.ua>.

5. Мікроекономіка і макроекономіка / С.Будаговська, О.Кілієвич та ін. Підручник для підготовки магістрів державного управління. – К.: Основи, 1998. – 518 с. – Ч.1. Тема 16.

6. О.Романюк. Реформування системи соціального захисту – найважливіше завдання у процесі ринкової трансформації. – В кн.: Сучасна економічна теорія і стабілізаційні моделі у відкритому суспільстві / Романюк О., Кілієвич О. та ін.; За ред. І. Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – С. 296-348.
7. Сакс Дж., Пивоваровський О. Економіка перехідного періоду: Уроки для України / Пер. з англ. – К.: Основи, 1996. – 345 с. – Розділи 13-14.
8. Семюелсон П., Нордгауз В. Мікроекономіка. – К.: Основи, 1998. – Розділ 21.
9. Стратегія подолання бідності. Затверж. Указом Президента України від 15 серпня 2001 р. № 637/2001. – <http://www.rada.kiev.ua>
10. Экономическая школа: журнал-учебник. Вып.5. – Спб.: Экономическая школа, 1999. – 576 с. – Лекции 43, 44.
11. Aghion P., Commander S. On the dynamics of inequality in the transition //Economics of Transition Volume 7 (2) 1999, 275-298.
12. Ukraine: Social Safety Nets and Poverty. Vol.1-2. Report N 22677 UA, June 15, 2001. Human Development (ECSHD) Europe and Central Asia Region. Document of World Bank.
13. Якість економічного зростання: Пер. з англ.; В. Томас, М.Дайламі та ін.; наук. ред. пер. О.Кілієвич. – К.: Основи, 2002.- 350 с. – Розділи 2, 4.
14. Економічна статистика. – hsb.baylor.edu/html/gardner/ECOSTAT.HTM
15. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM .
16. Web-ресурси з економічної теорії. – <http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html>.
17. Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України. – <http://www.me.gov.ua> .
18. Держкомстат України. – <http://www.ukrstat.gov.ua>.
19. Міністерство праці і соціальної політики України. – <http://www.mlsp.gov.ua>.
20. PovertyNet - A World Bank site developed to provide resources for people and organizations working to understand and alleviate poverty around the world (Світовий банк). – <http://www.worldbank.org/poverty>.
21. World Bank - Global Poverty Monitoring (Світовий банк). – <http://www.worldbank.org/research/povmonitor/index.htm>.
22. Poverty Net - Personal page with resources and support for people who work to understand and prevent poverty. – <http://www.geocities.com/povertyworld>.
23. Social Policy: Welfare, Society and the State – this is a brief introduction to the subject. – <http://www.dundee.ac.uk/politics/socialpolicy>.

Види навчальної діяльності до розділів 11, 13

Практичне заняття

Мета: засвоєння

- концепцій зовнішніх ефектів та суспільних благ, які породжують ситуації неспроможності ринку;
- підходів до вибору інструментів державної політики, які дозволяють усунути ситуації неспроможності ринку;
- принципів аналізу наслідків застосування цих інструментів;

- підходи до мікроекономічного аналізу застосування механізмів вирівнювання доходів.

Форма проведення: письмово (обмін файлами).

Термін проведення: 20-й тиждень.

Рекомендації щодо підготовки до практичного заняття:

Перед виконанням практичних завдань рекомендується оцінити правильність наступних тверджень (так, ні).

1. Негативні зовнішні ефекти ведуть до суспільної неефективності, але не можна сказати те саме про позитивні зовнішні ефекти.
2. Суспільство виграло б, якби повітря і вода були б повністю обчищені від забруднень.
3. Якщо благо є суспільним, це обов'язково означає, що його повинна пропонувати влада.
4. У багатьох містах збір сміття забезпечується міською владою. Це означає, що послуги по збиранню сміття – суспільне благо.

Завдання для виконання:

* позначені завдання для додаткового виконання (необов'язкові)

До розділу 11

1. Припустимо, що граничні вигоди (МВ) від підвищення контролю за рівнем забруднення навколишнього середовища зменшуються, а граничні витрати (МС) зростають. При скороченні викидів на 80% МВ від контролю за забрудненням оцінюються у 100 млн. грн. на рік, а МС при цьому складають 130 млн. грн.

- 1.1. Як можна оцінити ефективний рівень контролю?
- 1.2. Чи буде ефективним такий рівень контролю (80%)?
- 1.3. Чи буде ефективним 100%-е скорочення викидів?
- 1.4. Які чинники впливають на зміни попиту на чисте природне довкілля?
- 1.5. Які чинники впливають на пропозицію чистого природного довкілля?

2. Нехай використання 1 літра бензину, що містить свинець, веде до збитків від забруднення природного середовища в 0.4 грн. Функція попиту на бензин $Q_D = 19 - P$, функція пропозиції бензину $Q_S = P - 1$.

- 2.1. Яким чином можна інтерналізувати цей негативний ефект?
- 2.2. Як це вплине на розмір збитків від забруднення?
- 2.3. Як це вплине на споживання бензину?

3*. Наступна таблиця ілюструє пропозицію певного продукту. У табл. 2 наведені індивідуальні обсяги попиту трьох осіб А, Б и В на цей продукт для різних цін.

Ціна	5	6	7	8	9	10	11	12
Обсяг пропозиції	6	8	9	12	15	16	19	21

3.1. Визначте обсяги ринкового попиту на продукт, якщо це чисте приватне благо типу їжі або одягу. (Для цього додайте рядок в табл.2 та заповніть його.)

Ціна	1	2	3	4	5	6	7	8
Обсяг попиту А	8	7	6	5	4	3	2	1
Обсяг попиту Б	9	8	7	6	5	4	3	2
Обсяг попиту В	10	9	8	7	6	5	4	3
Обсяг ринкового попиту на чисте приватне благо								

3.2. Визначте суспільний попит на продукт, якщо це чисте суспільне благо, наприклад, очищене повітря у місті. Для цього заповніть наступну таблицю.

Обсяг попиту	3	4	5	6	7	8
Готовність платити споживача А						
Готовність платити споживача Б						
Готовність платити споживача В						
Ринкова ціна (сумарна готовність платити)						

3.3. Знайдіть рівноважний обсяг виробництва (споживання) і відповідну рівноважну ціну для випадку чистого приватного блага (скористайтесь даними двох перших таблиць).

3.4. Знайдіть рівноважний обсяг виробництва / споживання і відповідну рівноважну ціну (тобто ринкову готовність платити) для випадку чистого суспільного блага (скористайтесь даними двох останніх таблиць).

До розділу 13

1. Нехай згідно чинному законодавству 50 тис. жителів міста мають право на безоплатне користування міським громадським транспортом, але не всі з них користуються ним. Обстеження показали, що 2 тис. пільговиків здійснюють по 4 поїздки щоденно, 4 тис. – по 3, 10 тис. – по 2, 9 тис. – по 1 поїздки. Еластичність попиту цієї групи пасажирів у залежності від доходу $E = 1.0$. Функція попиту пільговиків на послуги транспорту має вигляд: $Q_D = 50 - 2P$, або $P = 25 - 0.5Q_D$. Середня вартість однієї поїздки для транспортного підприємства складає 20 коп.

Для аналізу пропонується три варіанти підтримки пільговиків:

(1) залишити ситуацію без змін, тобто надавати право безоплатного проїзду всім пільговикам (з відшкодуванням транспортним підприємствам їхніх витрат);

(2) надання за рахунок місцевого бюджету іменних місячних проїзних квитків всім пільговикам, хто звернеться (з відшкодуванням транспортним підприємствам по 6 грн. за кожний виданий проїзний);

(3) надання "транспортної" грошової допомоги всім пільговикам, хто звернеться, наприклад, 6 грн. на місяць.

1.1. Як надання грошових допомог (за варіантом 3) вплинуло б на обсяги перевезень, якщо б до цього право безоплатного проїзду нікому не надавалося (нехай середньомісячний дохід пільговиків складає 120 грн., а щоденна кількість поїздок до надання допомоги – 50 тис. на добу).

1.2. Оцініть видатки міського бюджету для всіх наведених варіантів підтримки пенсіонерів та інших пільговиків.

1.3. Який варіант може обрати міська влада, якщо вона керуватиметься лише критерієм ефективності для міського бюджету?

2*. *Особистий дохід зростає з 500 до 600 грн. Для розгляду пропонується наступна таблиця:*

Доходи	Сплачена сума податків			
	Випадок А	Випадок Б	Випадок В	Випадок Г
500	50	200	10	16
600	100	210	12	24
ATR (1)				
ATR (2)				
MTR				
Тип податку				

2.1. Визначить для кожного із чотирьох випадків середні і граничну ставки податків (*ATR* і *MTR*), *ATR* – для кожного з двох рівнів доходу..

2.2. Визначте, який з податків є пропорційним, прогресивним, регресивним.

Форма звітності для обов'язкових практичних завдань до розділів 11,13:

Практичне заняття до розділів 11,13			
Розділ 11			
Слухач:			
1.	1.2.	Чи буде ефективним рівень контролю на рівні 80%?	
	1.3.	Чи буде ефективним 100%-е скорочення викидів?	
	1.4.	Чинники	
	1.5.	Чинники	
2.	2.1.	Яким чином?	
	2.2.	Вплив на розмір збитків	
	2.3.	Вплив на споживання бензину	
Розділ 13			
1.	1.1.	Зміна щоденних обсягів перевезень	
	1.2.	Видатки бюджету для варіанта (1)	
		Видатки бюджету для варіанта (2)	
1.3.	Обраний варіант		

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Форма проведення: письмова контрольна робота.

Термін проведення: екзаменаційна очна сесія.

Час проведення: 4 год.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Основні:

1. Мікроекономіка і макроекономіка / Будаговська С., Кілієвич О. та ін. Підручник під ред. С.Будаговської. Видання друге. – К.: Основи, 2001. – 520 с. Част. 1. Мікроекономіка.
2. Економічний розвиток і державна політика / Ю.Бажал, О.Кілієвич, О.Мертенс та ін. Навч. посібник за заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка. – К.: Вид-во УАДУ, 2001. – 480 с. Частина 1,2,5.
3. Піндайк Р., Рубінфелд Д. Мікроекономіка. Пер. з англ. – К.: Основи, 1997. – 646 с. (Pindyck R., Rubinfeld D. Microeconomics)
4. Стігліц Дж.Е. Економіка державного сектора / Пер.з англ. – К.: Основи, 1998. – 720 с. (Stiglitz J. E. Public economics)

II. Додаткові:

5. Семюельсон, Пол А. і Нордгауз, Вільям Д. Мікроекономіка/ Пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 676 с. (Samuelson P., Nordhaus W. Microeconomics).
6. Дербін Елізабет, Кілієвич Олександр. Економічна теорія і державний сектор. – К.: Вид-во УАДУ, 1997. – 107 с.
7. Мэнкью, Н. Грегори. Принципы экономики / Пер. с англ. – СПб: Питер Ком, 1999. – 784 с. Главы 1-21, 34. (N. Gregory Mankiv. Principles of economics).
8. Мертенс А. Инвестиции: Курс лекций по современной финансовой теории. – К.: Киевское инвестиционное агенство, 1997.
9. Веймер Д.Л., Вайнінг А.Р. Аналіз політики: концепції і практика. Пер. з англ. за наук. ред. О.Кілієвича. – К.: Основи, 1998. – 654 с. Розд.3-7,9,11-12 (Weimer D.L., Vining A.R. Policy analysis: Concepts and practice).
10. Кілієвич О.І., П'ятницький В.Т., Антощук В.С. Англо-українсько-російський словник економічних термінів: мікроекономіка.: 2-е вид., випр. і доп. – К.: ТОВ "К.І.С.", 1996. – 328 с.
11. Байе, Майкл М. Управленческая экономика и стратегия бизнеса / Пер. с англ. – М.: ЮНИТИ_ДАНА, 1999.- 743с. (Michael R. Baye. Managerial economics and business strategy. 2nd ed.- Irwin/McGraw-Hill, 1997).
12. Levy, John M. Essential Microeconomics for Public Policy Analysis. – Westport, Conneticut, London: Praeger, 1995. – 234 p.
13. W.Kip Viscusi, John M.Vernon, Joseph E.Harrington. Economics of regulation and antitrust/ Third ed. – The MIT Press, 2000. – 864 p.
14. Antony E. Bordman, David H.Greenberg, Aidan R.Vining, David L.Weimer. Cost-benefit analysis: Concepts and practice. 2nd ed. – Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, 2001.

III. Додаткові джерела для підготовки есе:

15. Ахмедуев А. Казенные предприятия: функции, критерии и механизм хозяйствования. - Журнал "Экономист", вып. 9.- М.: 1998. - С. 77-84.
16. Демидова Л. Пути повышения эффективности государственного сектора (опыт стран Запада).- Международный журнал "Проблемы теории и практики управления, вып.4, 1998. - С. 38-43.
17. Долан Э.Дж., Линдсей Д.Е. Микроэкономика: Пер. с англ. - СПб: СПб оркестр: Литера плюс, 1994.- 446 с.

18. Економічний розвиток і державна політика. Практикум. Вип.3. Економіка культури і мистецтва. / Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін.; За заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка.- К.: Вид-во “К.І.С.”, 2001. – 144 с. Розд.2.1, 2.2.
19. Економічний розвиток і державна політика. Практикум. Вип.4. Економіка освіти і науки. / А.Бауманіс, Ю.Бажал, О.Кілієвич та ін.; За заг. ред. Ю.Єханурова та І.Розпутенка.- К.: Вид-во “К.І.С.”, 2001. – 132 с. Розд. 2.1-2.4.
20. Економічний розвиток і державна політика. Практикум. Вип.11. Державна політика та економіка охорони здоров’я в Україні. / М.Зілінська, Л.Григорович, Л.Жаліло та ін.; За заг. ред. І.Розпутенка, І.Солоненка. - К.: Вид-во “К.І.С.”, 2002. –216с.
21. Кілієвич О. Теорія суспільного вибору і мікроекономічна політика уряду. В кн.: Романюк О., Кілієвич О. та ін. Сучасна економічна теорія і стабілізаційні моделі у відкритому суспільстві /під ред. І.Розпутенка.- К.:УАДУ, 1998.- С.51-188.
22. Магуайр Е., Гендерсон Д., Муні Г. Економіка охорони здоров’я. Вступний курс/ Пер. з англ. під наук. ред. І.Солоненка. - К.: Основи, 1998.-313 с.
23. Nagel, Stuart S. Public policy: goals, means, and methods.- Lanham, New York: University Press of America, 1991.- 456 p.

IV – Інтернет-ресурси:

24. Український медіа-сервер (зокрема, всі українські ЗМІ – преса, радіо, телебачення - в Інтернет, а також органи влади). – <http://www.vlada.kiev.ua/ums>.
25. Інформаційні ресурси про Україну (in English). – <http://www.infoukes.com>.
26. Кабінет Міністрів України (вихід на всі міністерства і відомства). – <http://www.kmu.gov.ua>.
27. Законопроекти України (Центр політико-правових реформ). – <http://www.zakon.gov.ua>.
28. Верховна Рада України (Закони України, Укази Президента, Постанови КМУ). – <http://www.rada.kiev.ua>.
29. Держкомстат України. – <http://www.ukrstat.gov.ua>.
30. Українська ділова преса. – <http://www.investgazeta.net>, <http://www.gc.lviv.ua>, <http://www.business.kiev.ua>.

Незалежні аналітичні центри в Україні

31. Мережа аналітичних центрів України. – <http://www.intellect.org.ua>.
32. Міжнародний центр перспективних досліджень. – <http://www.icps.kiev.ua>.
33. Проект Гарвардського університету для України. – <http://www.harvard.kiev.ua>.
34. Інститут проблем законодавства імені Ярослава Мудрого. – <http://www.legality.kiev.ua>.
35. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. – <http://www.uceps.com.ua>.
36. Центр порівняльного права при Міністерстві юстиції України. – <http://www.rada.kiev.ua>.

Міжнародні ресурси

37. Світовий банк (WB). – <http://www.worldbank.org>.
38. Світова організація торгівлі (WTO). – <http://www.wto.org>.
39. Європейська комісія (EU). – <http://www.europa.eu.int>.
40. Організація з міжнародного співробітництва і розвитку. – <http://www.oecd.org/statistics>.
41. Українсько-європейський консультативний центр (UEPLAC); Ukrainian Economic Trends. – <http://www.ueplac.kiev.ua>.
42. Euromonitor. – <http://www.euromonitor.com>.
43. Ресурси для економістів в Інтернет. – rfe.wustl.edu/EconFAQ.html.
44. Світові Web-ресурси з економіки, Steve Gardner, Baylor University. – hsb.baylor.edu/html/gardner/RESORS.HTM.
45. Економічна статистика. – hsb.baylor.edu/html/gardner/ECOSTAT.HTM.
46. WWW-ресурси з економічної теорії. – <http://www.helsinki.fi/WebEc/framed.html>.
47. Web-ресурси з регуляторної політики. – <http://www.regulation.org>.
48. Газета Financial Times. – <http://www.ft.com>.

Періодичні Інтернет-видання.

49. Урядовий кур'єр. – http://uamedia.visti.net/uk/pdf_1_1.shtml.
50. Дзеркало тижня. – <http://www.zerkalo-nedeli.com>.
51. Щоденна українська газета “День”. – <http://http://www.day.kiev.ua>.
52. Галицькі контракти. – <http://http://www.kontrakty.com.ua>.
53. “Инвестиционная газета”. – <http://http://www.investgazeta.net>.
54. “Пик”. – <http://http://www.pic.com.ua>.
55. “Подробности”. – <http://http://www.podrobnosti.com.ua>.
56. “Кореспондент”. – <http://http://www.korrespondent.net>.
57. “Мигньюз”. – <http://http://www.mignews.com.ua>.
58. “ПроUA”. – <http://http://www.proua.com>.
59. “Uatoday”. – <http://http://www.uatoday.net>.
60. “Бізнес”. – <http://http://www.business.kiev.ua>.
61. “Деловая столица”. – <http://http://www.dsnews.com.ua>.
62. “Юридическая практика”. – <http://http://www.ypgazeta.com>.
63. “Офис”. – <http://http://www.officemag.kiev.ua>.
64. “Версти”. – <http://http://www.versii.com.ua>.
65. “Вести Он Лайн”. – <http://http://www.nuvse.com>.

**Методичні рекомендації
для написання реферату (есе) на тему
“Державна установа як економічний агент”
з модулю “Мікроекономіка для аналізу державної політики”³**

Загальні рекомендації:

- Завдання має тему “Державна установа як учасник ринку”.
- Тема є спільною для всіх слухачів.
- Індивідуальним для слухачів є вибір конкретної державної установи, на прикладі якої виконується це завдання (найкраще та, де працює або працював слухач).
- Виконання завдання потребує вміння застосовувати принципи економічного аналізу до діяльності конкретної державної установи, в якій слухач працює зараз або працював раніше. Структурною одиницею аналізу може бути не лише установа в цілому, але і її окремий підрозділ.
- Предметом аналізу не можуть бути підприємницькі структури (метою діяльності яких вважається отримання прибутку).
- Предметом аналізу можуть бути не лише державні установи, але й інші організації, основним джерелом фінансування яких є бюджетні кошти.
- Чітка структура: наявність плану та логіки дослідження обраної проблематики.
- Обсяг завдання – до 3-х стор. тексту формату А4, 1800 знаків на сторінці (загалом від 4000 до 5400 знаків).
- Окрема титульна сторінка не потрібна.
- На початку тексту вказується:
  - прізвище та ініціали виконавця;
  - назва реферату та фраза “есе з модулю “Мікроекономіка для аналізу державної політики””;
  - місяць і рік.
- Посилання на використані джерела (зокрема, нормативні акти, статистичні дані) є обов’язковим.
- Робота має бути індивідуальною.
- Термін подання – день проведення консультації перед підсумковим контролем з курсу “Мікроекономіка для аналізу державної політики”.
- Робота над виконанням завдання може починатись не раніше закінчення вивчення 5-го розділу “Поведінка фірми на конкурентному ринку”.

Орієнтовний план виконання завдання “Державна установа як економічний агент” із стислим коментарем та рекомендаціями:

1) *Мета діяльності державної установи (див. список рекомендованих джерел [4, розд. 1-3, 9], [9, розд. 5], [17, гл. 5.4]).*

2) *В чому та як вимірюється продукт діяльності державної установи?*

---

³ Ці рекомендації надруковані у виданні: О. Кілієвич. *Методичні вказівки для написання контрольних робіт і рефератів з модулю “Економічний аналіз державної політики”*. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 28 с. – С.17-20.

Слід з'ясувати, яку користь має суспільство від діяльності установи, якими будуть наслідки для суспільства в разі відсутності такої установи, отже, чому установа фінансується державою.

Результатами діяльності державної установи можуть бути суспільні блага (послуги державного управління, зокрема, різноманітні нормативні акти, контроль за виконанням законів, бюджетних витрат, консультації в межах своєї компетенції), певні товари і послуги індивідуального споживання (в галузі освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення). (див. список рекомендованих джерел [4, розд. 1-3], [6, с. 16-17], [17, гл. 5.4], [23]).

3) Чинники, які обмежують досягнення мети діяльності установи.

4) Ресурси, які використовуються для досягнення мети діяльності установи. (див. список рекомендованих джерел [6, с. 11-13]).

5) Як і де визначаються ціни на використанні установою ресурси.

6) Як визначити вартість продукції установи (повні витрати на її виробництво).

Скористатись концепцією альтернативної вартості (див. список рекомендованих джерел [6, с. 11-15]), звернути увагу на джерела та обсяги фінансування установи.

7) Хто є споживачами продукції державної установи?

8) Як визначається попит на результати діяльності вашої установи ?

9) Які фактори визначають попит на продукцію вашої установи ?

10) Чи є замітники продукції, яку виробляє державна установа ? Чи є комплектна продукція ?

Виходити із загальноприйнятих визначень попиту, товарів-замінників і товарів-доповнювачів, визначень попиту на суспільні блага згідно готовності суспільства платити. (див. список рекомендованих джерел [1, розд. 2-5]).

11) Дайте опис ринку продукції, яку виробляє державна установа. Хто є учасниками ринку продукції, яку виробляє державна установа ?

Для кожного виду продукції, встановити: хто є представниками пропозиції (лише одна установа, яка розглядається, чи хто-небудь ще); хто є представниками з боку попиту (інші установи, підприємства, домогосподарства. Охарактеризувати структуру ринку, виходячи із визначення цього поняття.

12) Чи можлива приватизація на ринку продукції, яку виробляє державна установа ? (обґрунтувати, якщо ні).

Відповідь на запитання залежить від того, чи є продукція суспільним благом чи вона є приватним благом; чи можливе ринкове ціноутворення на продукцію установи, чи існують ситуації неспроможності ринку. (див. список рекомендованих джерел [1, розд. 15], [2, розд. 5.2, 5.5], [16]).

У “Списку рекомендованих джерел” можна зайти матеріали для аналізу діяльності державних установ у таких сферах та галузях:

Представницька влада [9, с. 188-208].

Виконавча влада [9, с. 208-220; 4, розд. 7; 21, с. 154-168].

Місцева влада [4, розд. 26-27].

Національна оборона [4, розд. 12].

Освіта [4, розд. 15; 19].

Культура і мистецтво [18].

Охорона здоров'я [4, розд. 11; 22, розд. 3, 7-11].

Соціальне страхування [4, розд.13].

Соціальні програми [4, розд.14].

Державні підприємства [15; **Господарський кодекс України**. Відомості Верховної Ради, 2003, №№18-22. - Глави 2, 5, 8].

1. Мета діяльності державної установи

Метою податкової діяльності – є забезпечення своєчасності надходжень до Державного та місцевих бюджетів коштів, необхідних для фінансування державних та місцевих видатків. Згідно з Указом Президента України від 22 серпня 1996 року головними завданнями ДПА України є: здійснення контролю за додержанням податкового законодавства, правильність обчислення, повнота та своєчасність сплати до бюджетів податків, зборів, інших обов’язкових платежів, установлених законодавством; прийняття рішень щодо накладання фінансових санкцій та адміністративних штрафів на порушників податкового законодавства та забезпечення їх стягнення, захист інтересів держави в судових органах у справах, що стосуються сплати податків, зборів та інших обов’язкових платежів; прийняття нормативних та методичних документів з питань оподаткування, бухгалтерського обліку та звітності на виконання відповідних законодавчих актів.

2. В чому та як вимірюється продукт діяльності державної установи?

Податкові органи країни забезпечують надходження близько 80 відсотків усіх доходів Державного та місцевих бюджетів. При цьому здійснюють контроль та супроводження майже 100 видів податків, зборів та обов’язкових платежів до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів. Найбільш значимими джерелами доходів є податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, прибутковий податок з громадян, акцизні збори та збори за використання природних ресурсів, плата за землю. Податкова адміністрація приймає участь у розробці проектів законів України та видає нормативно правові акти, що регулюють сферу оподаткування.

3. Чинники, які обмежують досягнення мети діяльності установи.

Недосконалість: неузгодженість і суперечливість окремих податкових законів, нестабільність, надмірне податкове навантаження на платників, безсистемне та не виправдане надання пільг, перекручування економічної сутності окремих податків все це є чинниками, що обмежують досягнення та не пристосування до переходу від адміністративно-командних до правових методів управління господарством.

Існуюча система направлена, в основному, на облік та контроль платників податків, звужує можливості податкових органів при здійсненні контролю за діяльністю платників податків, не в повному обсязі забезпечує здійснення моніторингу та оцінки їх фінансового стану.

4. Ресурси, які використовуються для досягнення мети діяльності установи.

Використані ресурси можна розподілити на людські та матеріальні. В Державній податковій службі працює понад 60 тис. робітників. З 1996 року в структурі ДПА діє Головне управління податкової міліції, основою якого стали штатні одиниці підрозділів по боротьбі із кримінальним приховуванням

прибутків від оподаткування, які Міністерство внутрішніх справ України передало Державній податковій адміністрації.

До матеріальних ресурсів слід віднести споруди та обладнання. Також слід відзначити, що в Державній податковій службі створена сучасна інформаційно-аналітична система, яка забезпечує оперативну обробку інформації як по суб'єктам підприємницької діяльності так і по податковим показникам.

5. Як і де визначаються ціни на використанні установою ресурси?

Працівники податкової служби отримують зарплатню, згідно з посадовими окладами. Матеріальні ресурси та послуги придбаються на ринку за ринковими цінами.

6. Як визначити вартість продукції установи?

Державна податкова служба фінансується з Державного бюджету. В 2002 році на податкову службу було передбачено 800 млн. грн. Але це явні витрати. До неявних витрат можна віднести видатки платників податків, які вони сплачують при вирішенні питань пов'язаних з їх діяльністю (на жаль, питання корупції для України є актуальним).

7. Хто є споживачами продукції державної установи?

Податкова служба обслуговує у межах компетенції близько 700 тисяч юридичних осіб-платників податків, 966 тисяч фізичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності, 740 тисяч платників прибуткового податку із заробітної плати робітників та службовців, а також майже 16 млн. громадян. В той же час зі Зведеного бюджету, який на вісімдесят відсотків формується ДПА України фінансуються Збройні Сили, охорона здоров'я, освіта, культура та інші державні видатки.

8. Як визначається попит на діяльність установи?

Бюджет України формується за витратною частиною. Тобто, міністерства та обласні адміністрації формують пакети документів щодо фінансування окремих галузей народного господарства та регіонів. Таким чином формується витратна частина, а формування доходної частини бюджету відбувається з коригуванням її на витратну.

9. Які фактори визначають попит на діяльність установи?

Неврегульованість або навпаки зарегульованість предметної сфери формує попит на нормативно-правові акти ДПАУ. Зміни в податковому законодавстві – зміна структури платників податків, зміна якісного та кількісного складу об'єктів оподаткування. Економічні чинники – зміни обсягу та структури імпортно-експортних операцій, економічне зростання або падіння певним чином впливають на якість діяльності податкової. На жаль ми можемо констатувати, що політичний чинник в останні роки має певний вплив на діяльність податкової служби (можна наводити численні приклади того як руками податкової зводили рахунки як з політичними так і економічними опонентами).

10. Чи є замінники продукції, яку виробляє державна установа?

Чи існує комплектна продукція?

Замінники продукції відсутні. Щодо супутніх продуктів, то вони існують, але в українському законодавстві вони чітко розмежовані (тобто Податкова ніколи не буде займатися митними зборами).

11. Наведіть опис ринку продукції, яку виробляє державна установа. Хто є учасником ринку продукції, яку виробляє державна установа?

Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Державна податкова адміністрація України, Міністерство фінансів України, інші державні установи та органи з однієї сторони та платники податків (юридичні, фізичні) з іншої сторони є виробниками та споживачами (інколи це поєднано) продукції, яка формується у податковій сфері.

12. Чи можлива приватизація на ринку продукції, яку виробляє державна установа?

Обґрунтувати, якщо вона не можлива

Збір податків завжди залишався прерогативою держави. В нашому випадку можна говорити лише про вдосконалення діяльності Державної податкової служби.

Віталій Царан
Відділ субсидій та пільг на житлово-комунальні послуги
Солом'янської районної у м. Києві державної адміністрації
як економічний агент

1. Мета діяльності

Відділ субсидій та пільг на житлово-комунальні послуги (далі “Відділ”) у відповідності з “Примірним положенням” (затверджено Головним управлінням соціального захисту населення Київської міської державної адміністрації від 09.04.2001р.) є структурним підрозділом управління праці та соціального захисту районної у м. Києві державної адміністрації.

Основними завданнями відділу є :

- забезпечення соціального захисту населення шляхом надання житлових субсидій малозабезпеченим громадянам та пільг згідно чинного законодавства;
- здійснення контролю за цільовим використанням коштів, передбачених для надання населенню субсидій та пільг на житлово-комунальні послуги.

Відділ відповідно до покладених на нього завдань виконує такі основні функції:

- веде прийом громадян, що за своїм рівнем доходу потребує призначення субсидій або за соціальним чи професійним статусом мають пільги у сплаті за квартирну плату та житлово-комунальні послуги;
- формує відповідні особові справи;
- приймає рішення про призначення субсидій та пільг;
- надсилає інформацію щодо нарахованих пільг та субсидій житлово-експлуатаційним організаціям та постачальникам послуг;
- забезпечує Головне управління соціального захисту населення КМДА інформацією про обсяги нарахувань, та контролює перерахування відповідних коштів на розрахункові рахунки постачальників послуг;
- проводить щомісячні звірки розрахунків між учасниками розрахунків;
- складає бухгалтерську та статистичну звітність.

Відділи субсидій були створені у структурі місцевих державних адміністрацій у 1995 році з метою соціального захисту малозабезпечених сімей в умовах стрімкого підвищення цін і тарифів (Постанова КМУ №89 від 4 лютого 1995 року “Про надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг”). Ця програма по суті забезпечує безготівковий трансферт малозабезпеченим домогосподарствам з диференційованим доступом в залежності від сукупного доходу та деяких додаткових факторів (розмір нарахувань на комунальні послуги, кількість членів сім'ї, тощо).

2. Продукт діяльності та його вимірювання

Основним продуктом діяльності відділу є надання послуг у сфері соціального захисту малозабезпеченим громадянам, які проживають на території Солом'янського району м. Києва. В загальному розумінні відділ забезпечує функцію перерозподілу суспільного багатства на користь малозабезпечених сімей, забезпечуючи при цьому для них відносний рівень витрат на комунальні послуги в межах 15-20% від сукупного доходу. Оскільки вирішення питань перерозподілу є завданням держави, то надання цієї послуги забезпечується державними органами та фінансується за рахунок бюджету. За умови

припущення, що обсяги коштів для призначення субсидій задовольняють потреби потенційних учасників програми, дана послуга має такі характеристики суспільного блага як неконкурентність та не є переобтяженим.

Основними кількісними показниками, які відображають результати діяльності відділу є кількість сімей, яким призначено субсидії та пільги, а також грошовий обсяг цих призначень.

3. Чинники, що обмежують досягнення мети

Причини, що негативно впливають на досягнення цілей відділу можна класифікувати за наступними рівнями :

Зовнішні чинники національного рівня: нестабільність законодавства щодо призначення субсидій (наприклад, з метою вдосконалення до постанови КМУ від 21 жовтня 1995 року №848 “Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива” зміни та доповнення вносилися 13 разів за сім років дії).

Регіональні чинники на рівні міста: система житлово-комунального господарства неоднорідна, включає велику кількість відомчих організацій з своїми особливостями в управлінні, різним рівнем забезпечення, що відповідним чином ускладнює синхронізацію в діях цього механізму. Проведена у 2001 році на рівні міста реформа територіального устрою, збільшила навантаження на відділ у зв’язку з зростанням кількості населення району.

Місцеві чинники на рівні району: низький рівень інформаційного обміну між структурами районного рівня (відсутність електронного зв’язку, обмін на паперових носіях, невідповідність форматів баз даних і т.д.), незадовільний стан забезпечення виробничими площами (в середньому 5 кв.м. на одного працюючого).

4. Ресурси, що використовуються

Виконуючи встановлені завдання відділ використовує наступні ресурси:

- персонал відділу, що складається з 29 чоловік (17 осіб безпосередньо займаються субсидіями, з них 9 веде прийом громадян);
- два приміщення загальною площею 142 кв.м.;
- офісне обладнання (4 комп’ютери, ксерокс, факс и т.д.);
- спеціалізоване програмне забезпечення (програмний комплекс “Наш дім”);
- нормативні акти (положення та інструкції щодо призначення субсидій).

Порядок призначення субсидій встановлений таким чином, що додаткові ресурси залучаються також в інших організаціях на стадії підготовки документів. Пакет, необхідний для призначення субсидії, включає більше десятка довідок, які видаються органами Міністерства внутрішніх справ, відділами соціального забезпечення, ЗАГСами, житловими організаціями, органами виконавчої служби, ДАІ, податковими органами, за місцем роботи, тощо.

5. Ціни на використувані установою ресурси

Розмір ставок, за якими оплачується персонал відділу, встановлюється на підставі нормативних актів КМУ у відповідності з штатними розкладом. Місячний фонд оплати праці у 2001 році складав 7747.5 грн. Враховуючи, що середній рівень ставки працівника відділу 267 грн. набагато нижчий середньої зарплати по місту 549 грн., а при цьому освітній рівень високий (90% мають

вищу та середню спеціальну освіту), можна зробити припущення, що існують додаткові фактори, які утримують працівників на цих місцях (черга на житло, пенсійні пільги державного службовця, тощо). При визначенні витрат на виробництво продукції відділу слід встановити поправочний коефіцієнт (приблизно 2,0) на обсяг фонду заробітної плати, який відображає альтернативну вартість використовуваної робочої сили. Приміщення, де відділ працює та веде прийом громадян, належать до комунальної власності територіальної громади, тому поточні витрати на утримання цих приміщень дорівнюють витратам на комунальні послуги. Проте, для точності оцінки слід врахувати, що альтернативна вартість цих приміщень більше, принаймні, на величину середньої орендної ставки для офісного приміщення в цьому районі. Витрати на створення спеціалізованого програмного забезпечення та нормативно-правових актів складно оцінити в грошовій формі, хоча можна зробити припущення, що їх відносна вага в витратах відділу є невисокою, оскільки ці ресурси розробляються централізовано і їх вартість переноситься на велику кількість користувачів. Складною проблемою є визначення вартості ресурсів, що використовуються в інших організаціях, що залучені до процесу призначення субсидій. Вважатимемо, що відносна вартість цих витрат невелика, поза як виконанням додаткової роботи, як правило, завантажують штатних працівників цих установ без додаткового збільшення зарплати.

6. Повні витрати установи на виробництво

Таким чином, повні витрати на процес призначення субсидій можна визначити як суму адміністративних витрат (оплата праці персоналу з урахуванням альтернативної вартості праці цих працівників, утримання приміщень та поточні видатки відділу) та безпосереднього обсягу призначених субсидій. Адміністративні витрати проводилися з районного бюджету та складала за даними 2001 року 216,7 тис.грн. (348 тис.грн. з урахуванням альтернативної вартості використаних ресурсів). Оплата призначених субсидій у 2001 році проводилася Головним управлінням соціального захисту населення за рахунок субвенцій Державного бюджету та становила 4392 тис.грн.

7. Споживачі послуг відділу

Відділ обслуговує мешканців району у кількості приблизно 42350 сімей. Середньомісячна кількість сімей, що одержували субсидії протягом 2001 року складала 6404 сімей (15 % від загальної кількості). Таким чином, середні витрати програми субсидій на одного учасника склали приблизно 740 грн. на рік, в тому числі 54 грн. адміністративних витрат. Слід зазначити, що відділу в процесі роботи було необхідно обслужити більшу кількість сімей, ніж фактично одержали субсидії. На прийомі побувало 21372 громадян, деякі з них відвідали відділ 2-3 рази уточнюючи свої документи. Статистичний аналіз показує, що правом на субсидію користуються переважним чином сім'ї, у складі яких є непрацездатні громадяни (70% від загальної кількості), або вони цілком складаються з пенсіонерів та непрацездатних (43% від загальної кількості). Тривожним симптомом є той факт, що 28% сімей, що отримують субсидію, мають у своєму складі працездатних осіб з зарплатою меншою від мінімальної 118 грн. Здебільшого це працівники приватних підприємств та ті, що числяться у складі державних підприємств і протягом довгого часу перебувають у вимушених відпустках за власний рахунок. Виникає сумнів у відповідності довідок про сукупний дохід таких працівників та їх реальних прибутків.

8. Попит на продукцію

Оскільки продукція відділу є суспільним благом виникають певні труднощі у кількісному визначенні попиту на нього. Теоретично попит на суспільне благо визначається як вертикальна сума кривих індивідуальних граничних вигод від використання програми субсидій. Суспільний попит на субсидії залежить від таких факторів як рівень доходів домогосподарств, тарифів на комунальні послуги.

9. Замінники продукції

Замінниками продукції в деякій мірі є інші види матеріальної допомоги малозабезпеченим громадянам, що покращують добробут, але їх обсяги незначні порівняно з розмірами субсидій.

10. Опис ринку продукції

Структура ринку продукції відділу субсидій характеризується такими рисами:

- діє один постачальник послуги та багато споживачів, тобто монополія;
- продукція однорідна;
- вхід на ринок не є вільним;
- повна взаємодія виробників (оскільки він один), споживачі не взаємодіють між собою;
- учасники ринку поінформовані про умови ринку.

11. Можливості недержавного постачання послуг

Теоретично процес нарахування субсидій можна здійснити на рівні ЖЕКів або з використанням інших комунальних структур, але фінансування цієї роботи та оплата самих субсидій можлива лише за рахунок бюджетних коштів. Крім того, цей альтернативний варіант вимагає посилення контролю з боку державних органів за правильним використанням коштів, що збільшує адміністративні витрати.

ЗМІСТ

Вступ	3
Цілі курсу	4
Результати навчання	4
Навчальна стратегія курсу	4
Загальний опис дистанційного курсу	5
Форми контролю	5
Програма курсу	6
Тематичний план курсу	9
Графік навчального процесу	10
Загальні рекомендації до дистанційного курсу	12
Рекомендації до розділів курсу	13
Розділ 1	
Розділ 2	
Розділ 3	
Розділ 4	
Розділ 5	
Розділ 6	
Розділ 7	
Розділ 8	
Розділ 9	
Розділ 10	
Розділ 11	
Розділ 12	
Розділ 13	
Список використаних джерел	62
Додаток 1	65
Додаток 2	68

Навчальне видання

Методичні рекомендації для рекомендації для слухачів курсу навчальної дисципліни **“Мікроекономіка для аналізу державної політики”**

Укладачі:

Кілієвич О.І., Мертенс О.В., Калашнікова С.А.,
Кудрявцева С.П.,
Колос В.В.,